

Kielikukko

Iloksi ja opiksi

*Ajankohtaista tietoa
lukemisen,
kirjoittamisen
ja oppimisen
tutkimuksesta
sekä hyvistä
opetuskäytännöistä*

Finnish Reading Association • 3/2025

Tässä numerossa mm.:

Oppimisen tuki uudistuu

Kokemuksia Selkopolku-hankkeesta

Viittomakielisten nuorten tekstikäytännöt

Kielikukka 3/2025

Hyvä lukija!	1
Oppimisen tuki uudistuu – myös lukutaidon tukemisessa	2
<i>Tiina Pilbacka-Rönkä</i>	
Jokaiselle löytyy saavutettava tapa lukea.....	6
<i>Riikka Lehtinen & Miia Kirsi</i>	
Selkopolku-hankkeen kirjalahjoitus innostaa yläkoululaisia kirjallisuuden pariin	10
<i>Aino-Maria Kangas</i>	
Finran podcast: ”Selkokielen kaunokirjallisuus innostaa lukemaan ja voi toimia siltana vaikeampiin teksteihin”	15
<i>Johanna Väärämäki</i>	
”Autan erityisesti niitä oppilaita, joilla on lukemisessa haastetta”	18
<i>Aada Kihlström</i>	
Läsning och empati går hand i hand i Haru	22
<i>Sanna Mandelin</i>	
Suomalaista viittomakieltä käyttävien KHK-nuorten tekstikäytänteet ja oppimisympäristöjen saavutettavuus digiaikana.....	25
<i>Ulla Sivunen</i>	
Tavoitteena on ennaltaehkäisy ja oikea-aikainen tuki	30
<i>Pirjo Laatikainen</i>	
FinRAn Kielikukka-lehti hakee päätoimittajaa ja/tai toimituskunnan jäseniä	33
Onnistuneita ja haastavia opetuskokeiluja yliopistotasoisessa suomen kielen opetuksessa	34
<i>Mervi de Heer</i>	
Aapiskukka-palkinto Faktabaari EDUlle.....	40
Priset ABC-tuppen tilldelas Faktabaari EDU.....	41
FinRAssa tapahtuu.....	42

Hyvä lukija!

Kouluvuosi on pyörähtänyt käyntiin, ja kouluissa on arki asettunut uomiinsa. Tänä syksynä kouluväkeä puhuttaa ja askarruttaa oppimisen tuen uudistus. Käsittelemme tässä lehdessä tuen uudistusta sekä erilaisia tapoja tukea lukemista, lukutaidon kehittymistä ja oppilaiden hyvinvointia.

Lehden ensimmäisessä artikkelissa Tiina Pilbacka-Rönkä kuvaa oppimisen tuen uudistusta ja ennen kaikkea sitä, mitä se käytännössä tarkoittaa. Tätä pohditaan myös monessa kunnassa ja koulussa! Koska lukeminen voi olla hankalaa monista syistä, on opettajalla on oltava valmiina laaja kirjo tuen keinoja. Saavutettavuuskirjasto Celian Riikka Lehtinen ja Miia Kirsi kertovatkin, millaisia tukikeinoja Celia tarjoaa kaikille, joilla on lukemisen vaikeus.

Aino-Maria Kangas puolestaan kertoo Selkopolku-hankkeesta, jossa Suomen yläkoulut ja TUV-koulutukset saivat kirjalahjoituksena uusia suomenkielisiä selkokirjoja ja helppolukuisia nuortenkirjoja. Artikkelissaan Aino-Maria Kangas käy läpi kirjalahjoituksen koostamisen, hankkeessa tuotetut, opettajien työtä tukevat materiaalit sekä kertoo hankkeen saamasta palautteesta. Selkokielen parissa jatkaa toimittajamme Johanna Vääräsmäki, jonka juttu tarjoaa maistiaisia FinRAn podcastista. Sen aiheena on tällä kertaa selkokieli ja selkokielinen kaunokirjallisuus, joka voi kannustaa lukemaan ja toimia siltana vaikeampiin teksteihin.

Aada Kihlström taas on haastatellut Pirjo Laatikaista, joka tietääksemme on Suomen ainoa kokopäiväinen lukutaito-opettaja. Hän kertoo työstään Kangasalan kouluissa ja kehittämistään työtavoista. Språktuppen-artikkelissa Sanna Mandelin kertoo Haru-kouluverkostosta, joka kehittää lukemista, tunteiden kielentämistä sekä yhteistyötä suomenruotsalaisissa kouluissa.

Seuraavaksi Ulla Sivunen käsittelee suomalaista viittomakieltä käyttävien nuorten tekstikäytänteitä ja oppimisympäristöjen saavutettavuutta digiaikana. Tämä taitaa olla ensimmäinen viittomakielisten nuorten tekstitaitoja käsittelevä artikkeli Kielikukon historiassa!

Toimittajamme Pirjo Laatikainen jatkaa oppimisen ja lukemisen tuen kysymysten parissa. Hän on haastatellut Heli Rytivaaraa, joka on toiminut neljä vuotta Kainuussa sairaalaopetuksen konsultoivana erityisopettajana.

Mervi de Heer sen sijaan kertoo, millaisia opetuskokeiluja hän on toteuttanut yliopistotasoisessa suomen kielen opetuksessa. Usein kerrotaan vain onnistumisista, mutta oppia voi myös niistä kokeiluista, jotka eivät johtaneet tavoiteltuun lopputulokseen. Kokeiluista ja niiden onnistumiseen vaikuttaneista tekijöistä voi oppia muillakin kouluasteilla.

Lehtemme ilmestyy lähellä kansainvälistä lukutaitopäivää. Perinteisesti FinRA myöntää tuolloin Aapiskukko-palkinnon. Sen saa tänä vuonna Faktabaari EDU, joka edistää digitaalisen informaatiolukutaidon opetusta ja oppimista. Palkinto on myönnetty tunnustuksena lukutaitoa edistävästä työstä vuodesta 1981 alkaen. Palaamme Faktabaarin toimintaan seuraavassa lehdessä.

Lehden päättää FinRAssa tapahtuu -palsta, joka kokoaa tuoreita ja tulevia tapahtumia toiminnastamme.

Lukuiloa syysarjen keskelle!
Toimituskunta

Oppimisen tuki uudistuu – myös lukutaidon tukemisessa

Oppimisen tuki uudistuu elokuussa 2025. Monelle on herännyt kysymyksiä ja huolta siitä, miten turvaamme lukutaidon kehittymisen ja tukemisen jatkossa.

Oppimisen tuen uudistuksessa johtavana ajatuksena on, että tuki tuodaan entistä enemmän omaan luokkaan ja opetusryhmään sekä jokaiselle oppitunnille. Oma luokanopettaja/aineenopettaja on keskeisessä asemassa tuen järjestämisessä. Opetuksen järjestäjän on huolehdittava **oppimisen edellytyksiä tukevista opetusjärjestelyistä** esi- ja perusopetuksessa. Tämä tarkoittaa vaatimusta opetusryhmien muodostamisesta siten, että opetuksen tavoitteet voidaan saavuttaa. Opetuksen edellytyksiä tukevia opetusjärjestelyjä ovat myös oppilaiden erilaiset tarpeet ja edellytykset huomioon ottava opetuksen järjestäminen ja sopiva pedagogiikka, joka sisältää mm. eriyttämistä. Oppimisen edellytyksiä tukeviin opetusjärjestelyihin kuuluvat myös kielitietoinen opetus ja koulunkäynninavustajien (ohjaajien) hyödyntäminen oppilaiden koulunkäynnin ja opetuksen osallistumisen tukena.

Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että jo opetusryhmien muodostamisessa on otettava huomioon oppilaiden tarpeet ja oppimisedellytykset, myös lukutaidossa. Alakoulussa käytetään usein jakotunteja juuri äidinkielen ja lukitaitojen varmistamiseen. Äidinkieli on myös niitä oppiaineita, joiden palkittamisesta on hyötyä kaikissa ikäryhmissä. Palkitus mahdollistaa osaltaan joustavia ryhmittelyjä ja samanaikaisia yhteisopettajuutta. Ryhmittelyjä voidaan tehdä paitsi taitojen, myös vaikkapa mieluisten työtapojen mukaisesti. Joku opiskellessa äidinkieltä mie-

luiten opettajajohtoisesti ja toinen taas vaikkapa draaman avulla.

Oppimisen edellytyksiä tukevat opetusjärjestelyt nivoutuvat tiiviisti koulun toimintakulttuuriin. Monissa kunnissa ja kouluissa on jo ollutkin painopisteenä lukutaito, eikä tämä painotus katoa mihinkään, vaan lukutaitoa voidaan edelleen vahvistaa osana koulun toimintakulttuuria – se on mielestäni keskeinen osa oppimista tukevia opetusjärjestelyjä.

Nykypäivän suomalaisessa koulussa kielitietoinen opetus on jo osin tuttua. Kielitietoisessa opetuksessa huomioidaan kielen merkitys kaikessa opetuksessa ja avataan eri oppiaineiden ja tiedonalojen kieltä. Kielitietoisesta oppitunnin aluksi määritellään oppitunnin keskeiset käsitteet, jotka oppilas voi kääntää omalle kielelleen. Oppitunnin aiheena voi olla vaikkapa vuodenaikat, jolloin keskeisiä käsitteitä ovat mm. aurinko, maapallon akseli, pohjoinen ja eteläinen pallonpuolisko ja neljä vuodenaikaa. Oppilaat voivat yrittää päätellä näiden käsitteiden merkityksiä aiemman tiedon perusteella tai muiden oppilaiden kanssa yhdessä. Kielitietoisessa opetuksessa kieli on tärkeä osa kaikkia oppiaineita ja jokainen opettaja on kielitaidon opettaja. Äidinkielen tunnilla keskeiset käsitteet voisivat olla vaikka juonikaavion sanoja mm. tapahtumapaikka, henkilöt, juoni. Ne auttavat oppilasta hahmottamaan luettavaa tekstiä ja näin lisäävät myös motivaatiota.

Tuen uudistuksessa **ryhmäkohtaisilla tukimuodoilla** tarkoitetaan kaikkia oppilaita koskevia järjestelyjä, joita tarjotaan ryhmäkohtaisesti lukuvuoden ajan osana koulun perustoimintaa. Ryhmäkohtaisia tukimuotoja ovat yleinen tukiopetus, opetuskielen tukiopetus ja erityisopettajan opetus muun opetuksen yhteydessä. Ryhmäkohtaisten tukimuotojen toteuttamisessa opettajien tulee tehdä suunnitelmallista yhteistyötä, ja näitä tukimuotoja voidaan tarjota erilaisin joustavin ryhmittelyin. Tukiopetusta, joka voi olla yleistä tai oppimisvaikeuksiin kohdentuvaa tukiopetusta, voi oma opettaja pitää entiseen tapaan oppituntien ulkopuolella tai toinen opettaja voi pitää sitä ko. oppituntin aikana. Toki oppituntin aikaisen tukiopetuksen ajankohta on suunniteltava huolella, jotta tukiopetus ei aiheuta oppiaineesta jälkeen jäämistä ja siten lisätukiopetuksen tarvetta. Ehkä sopiva hetki tukiopetukseen voisi olla vaikka silloin, kun muut menevät eteenpäin syventäviin ja soveltaviin asioihin ja osa oppilaista tarvitsee vielä perusasioiden kertaamista.

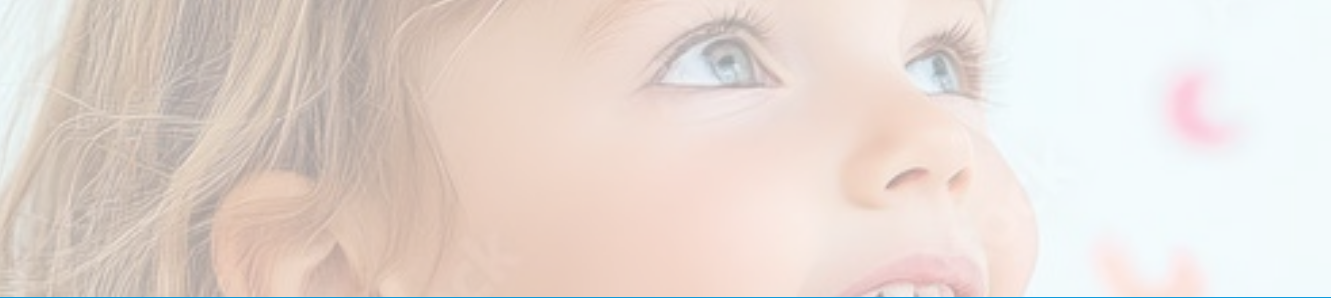
Opetuskielen tukiopetuksessa tuetaan oppiaineen opetuskielen hallintaa. Jos kielitietoisella oppitunnilla määritellään ja konkretisoidaan keskeiset oppituntin käsitteet, opetuskielen tukiopetuksella rakennetaan sanastoa laajemmaksi vaikkapa kirjallisuuden lajeilla. Opetuskielen tukiopetus tukee eri oppiaineiden tekstien lukemisessa, niiden ymmärtämisessä ja tulkitsemisessä sekä omassa tuottamisessa. Opetus kohdistuu oppiaineen kieleen ja sisältöön samaan aikaan. Opetuskielen tukiopetusta voidaan antaa työjärjestyksen mukaisten oppituntien aikana samanaikais- ja yhteisopetuksena tai pienemmässä ryhmässä, jolloin opetuskielen tukiopetusta tarvitsevat oppilaat voivat olla eri tilassa toisen opettajan kanssa. Opetuskielen tukiopetusta voidaan antaa myös oppituntien ulkopuolella. Opetuskielen tukiopetusta antaa

ensisijaisesti opetusryhmästä vastuussa oleva luokan- tai aineenopettaja. On huomattava, että opetuskielen tukiopetus on eri asia kuin S2-opetus, joka on oma oppimääränsä ja jonka tarkoituksena on rakentaa suomen kielen taitoa kokonaisuutena.

Erytisopettajan opetus muun opetuksen yhteydessä kohdistuu tietyn ryhmän, ei yksilön, tarpeisiin ja on tilapäistä. Erytisopettaja voi harjoitella pienen ryhmän kanssa lukitaitoja samassa luokkatilassa muiden kanssa tai siirtyä pienen ryhmän kanssa eri tilaan - äidinkielenkin tunnilla. Erytisopettaja voi olla myös ohjaamassa vaikkapa biologian tunnilla lukioppilaiden tiedonhakuja, luetun ymmärtämistä tai tekstin rakentamista. Toivon, että erityisopettajan opetus muun opetuksen yhteydessä tuo yhä enemmän etuja ja mahdollisuuksia yhteissuunnitteluun ja -opettajuuteen ja yhteisestä työstä tulee tavallinen toimintatapa ja siihen luodaan myös rakenteita yhä useammalle koululle. Uskon, että moni, joka on saanut tehdä yhteisopettajuutta, haluaisi tehdä sitä enemmänkin.

Tuen uudistuksessa mainitaan erikseen erityisopettajan konsultaatio, joka kohdentuu kyseisen luokan tai ryhmän kanssa toimiville opettajille ja muulle henkilöstölle ja konsultaatiota voi käyttää myös lukutaidon tukemisen miettimiseen, suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Tuen uudistuksessa **oppilaskohtaiset tukitoimet** ovat vahvimpia tukitoimia, joita ovat erityisopettajan yksilökohtainen tuki alle puolella oppitunneista, erityisopettajan tai erityisluokanopettajan tuki yli puolet oppiaineen oppitunneista ja erityisluokkaopetus, jossa oppilaan pääsääntöinen opetusryhmä on erityisluokassa. Nämä tulevat kysymykseen, jos oppilaalla on erittäin haastava lukivaikeus tai kehityksellinen kielihäiriö tai lukutaidon haasteiden lisäksi oppilaalla on laajoja muita oppimisen tai olemisen haasteita.

Mietitäänpä vielä tuen uudistusta kuvitteellisen oppilaan tapauksessa. Ollilla on ollut alusta alkaen haasteita lukutaidossa. Nyt yläkouluun siirryttäessä oppimisen edellytyksiä tukevissa opetusjärjestelyissä on mietittävä Ollin opetusryhmää ja sitä, voidaanko käyttää joustavaa ryhmittelyä vaikkapa palkituksen kautta, jotta Olli saa ainakin osin riittävän pienen opetusryhmän. Ehkä ohjaaja voi olla joskus Ollin ryhmässä tukemassa osallistumista ja oppimista äidinkielen tunneilla. Ollin ja muidenkin oppilaiden opiskelua pitää eriyttää niin, että lukutaidon perusharjoittelua tulee riittävästi, mutta osin Olli voi käyttää lukutaitoa kompensoivia keinoja, vaikkapa äänikirjoja. Äidinkielen opettaja ja erityisopettaja voivat neuvotella yhdessä Ollin lukemisen tukemisesta oppitunneilla.

Ryhmäkohtaisissa tukimuodoissa Olli saa tukiopetusta äidinkielessä ja myös tarvittaessa äidinkielen käsitteissä ja sanastossa äidinkielen opettajalta. Erityisopettajan antaa Ollille opetusta äidinkielen tunneilla ja satunnaisesti pienryhmässä.

Oppilaskohtaisiin tukitoimiin siirrytään arvon, suunnitelman ja päätöksen kautta. Erityisopettaja opettaa säännöllisesti alle puolet äidinkielen oppitunneista pienryhmässä antaen juuri Ollille kohdennettua lukiopetusta, kun taas Olli voi olla ison ryhmän mukana äidinkielen tunneilla esimerkiksi kulttuurin ja vuorovaikutuksen osuuksissa. Äidinkielen opettajalla on tässä tapauksessa päävastuu Ollin arvioinnista.

Mikäli nämäkään eivät auta, äidinkielenopettajan kelpoisuuden omaava erityisopettaja tai erityisluokanopettaja voi opettaa Ollille yli puolet äidinkielen tunneista pienryhmässä. Tällöin erityisopettaja vastaa pääosin arvioinnista. Mikäli Olli ei pysty oman ikäluokan keskeisiin ta-

voitteisiin äidinkielessä missään määrin, on käytössä vielä oppiaineen oppimäärän rajaaminen, jolloin Olli opiskelee äidinkieltä omin tavoittein keskittyen vaikkapa peruslukutaidon haltuun ottamiseen.

Lukutaiton merkitystä pidetään edelleen tärkeänä. Muun muassa hallitusohjelmassa mainitaan keskeisenä tavoitteena panostus perustaitojen oppimiseen. Hallitus kasvattaa perusopetuksen vähimmäistuntimäärää 2 vuosiviikkotunnilla, jotka suunnataan alakoulun 1.–2. vuosiluokilla luku-, kirjoitus- ja laskutaidon parantamiseen sekä yhdellä vuosiviikkotunnilla äidinkieleen jollain luokalla 3.–6. Tämän vuosiviikkotunnin kohdan opetuksen järjestäjä voi päättää. Tavoitteena on varmistaa jokaiselle lapselle ja nuorelle riittävät perustaidot, joilla pärjää koulussa ja jatko-opinnoissa.

Siis ensin tehdään ryhmässä kaikki mahdollinen, jolla tuetaan lukutaitoa ja kiinnostusta ja innostusta kieleen ja lukemiseen. Ryhmässä oppilas saa tarvitsemaansa tukea eriytetyn ja kielitietoisien opetuksen ja tukiopetuksen avulla. Yksilöllistä tukea lukemiseensa oppilas saa entiseen tapaan erityisopettajan luona jaksoittain, suurelta osin tai suurimman osan oppitunneista tarpeidensa mukaisesti. Kaikkien uudistettujen tukimuotojen ei tarvitse olla heti syksyllä valmiina, vaan nyt on mahdollisuus lähteä kokeilemaan ja rakentamaan uusia tuen muotoja yhdessä kollegoiden kanssa. Seurataan oppimista tukevien opetusjärjestelyjen ja ryhmäkohtaisten tukimuotojen toteutumista, riittävyttä ja vaikuttavuutta rauhassa ja tarvittaessa kohdennetaan ja kehitetään tukea ja aloitetaan vähitellen myös uusien oppilaskohtaisten tukitoimien rakentamista tulevan lukuvuoden aikana.

Kutsu

FinRA ry:n sääntömääräiseen syyskokoukseen

lauantaina 8.11.2025 klo 13.00

Helsingin kaupungin pääkirjasto Oodi, Ryhmätyötila 1
Töölönlahdenkatu 4, Helsinki

Esillä sääntömääräiset asiat.

Syyskokoukseen voit osallistua myös etänä. Jos
haluat osallistua etänä, ilmoittaudu osoitteeseen
finrainfo@gmail.com viimeistään tiistaina 4.11.2025.
Ilmoittautuneille lähetetään linkki kokoukseen
perjantaina 7.11.2025.

Tervetuloa!

Johtokunta

Riikka Lehtinen,
pedagoginen asiantuntija
Saavutettavuuskirjasto Celia

Omakuva

Miia Kirsi,
saavutettavuusasiantuntija
Saavutettavuuskirjasto Celia

Kuva: Saavutettavuuskirjasto Celia

Jokaiselle löytyy saavutettava tapa lukea

Lukeminen voi olla hankalaa monista syistä, ja opettajalla on oltava valmiina laaja kirjo keinoja, jotta jokaiselle tukea tarvitsevalle löytyy sopiva tuen muoto. Saavutettavuuskirjasto Celia tarjoaa saavutettavia kirjoja kaikille, joilla on lukemisen vaikeus.

Saavutettavat kirjat ja oppimateriaalit voivat tarjota onnistumisen kokemuksia, vaikka lukemisessa olisi haasteita. Se, minkä kukin lukija kokee saavutettavana, vaihtelee sen mukaan, millaista tukea juuri hän lukemiseen tarvitsee. Saavutettavuus voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kirja toimii yhdessä apuvälineiden, kuten ruudunluku- tai ruudunsuurennosohjelmien kanssa, tai että lukija voi itse valita tekstin koon, värin ja fontin. Vaikka digitaalinen oppikirja täyttäisi tekniset saavutettavuusvaatimukset, oppiminen voi silti olla vaikeaa, jos käytetty kieli ei ole riittävän selkeää.

Saavutettavia kirjoja ovat esimerkiksi selkokieliset kirjat, äänikirjat ja yhdistelmäkirjat sekä pistekirjat. Yhdistelmäkirjaksi kutsutaan digitaalista, monikanavaista kirjaa, jossa yhdistyvät ääni, teksti ja kirjan kuvat. Yhdistelmäkirjaa voi lukea silmillä ja korvilla yhtä aikaa, mikä voi helpottaa sekä lukusuoritusta että lukemiseen keskittymistä. Yhdistelmäkirja tekee kirjallisuudesta saavutettavampaa lukijalle, joka tarvitsee lukemiseen tukea esimerkiksi luki- tai oppimisvaikeuden vuoksi. Yhdistelmäkirja voi madaltaa kynnystä lukemiseen ja motivoida oppimaan. Saavutettavuuskirjasto Celian saavutettavat kirjat soveltuvat lukemisesteisille oppijoille opetuksen eriyttämiseen, kielitietoiseen opetukseen sekä oppimisen tueksi myös tuen uudistuessa.

Saavutettavuusvaatimukset koskevat myös kaupallisia julkaisijoita

Kirjojen saavutettavuus on viime vuosien aikana ottanut suuria harppauksia eteenpäin. Kesäkuussa 2025 astuivat koko EU:n alueella voimaan uudet vaatimukset, jotka edellyttävät, että kuluttajien ostettavissa tai lainattavissa olevat e-kirjat ovat riittävän saavutettavia. Vaatimukset varmistavat, että sähköisten kirjojen ja oppimateriaalien sisällöt toimivat teknisesti saavutettavasti eli niitä voi esimerkiksi käyttää apuvälineillä tai niiden ulkoasua voi mukauttaa omien mieltymysten mukaiseksi. Laki myös vaatii, että kuluttajille kerrotaan, millaisia saavutettavuutta tukevia ominaisuuksia kirjoissa on.

Lain vaatimukset keskittyvät kirjan tekniseen toteutukseen, eli esimerkiksi selkokieltä tai ääntä ja tekstiä yhdistäviä kirjoja ei edellytetä. Kuitenkin, jos kirja sisältää sekä tekstin että äänen, niitä täytyy voida lukea ja kuunnella yhtä aikaa.

Teknisesti saavutettavien kirjojen lisäksi Suomessa monilla kustantajilla on oppimateriaaleissa tarjolla kirjan teksti äänitteenä, selkokieliä tiivistelmiä tai muita oppimista ja lukemista helpottavia ratkaisuja. Toisaalta digitaaliset oppimisolustatkaan eivät sovellu kaikkiin tarpeisiin. Onkin hyvä, että nykyään on aiempaa enemmän vaihtoehtoja löytää sopivaa lukemista niin kouluun kuin kotiin esimerkiksi Celian, kustantajien ja yleisten kirjastojen valikoimista.

Lukeminen ja kuunteleminen yhtä aikaa tukee oppimista

Celia julkaisi vuonna 2023 laajan selvityksen parhaista lukemisen apuvälineistä (Kivijärvi 2023). Selvitystä varten tehtiin kysely, johon vastasi lähes 500 opettajaa. Lisäksi haastateltiin opettajia ja oppilaita. Tutkimuksessa selvisi, että parhaat apuvälineet tukevat opettajien mukaan lukutaidon kehitystä, luetun ymmärtämistä sekä lukemiseen motivoitumista.

Opettajat pitivät parhaana lukemisen tukena kirjojen lukemista ja kuuntelemista yhtä aikaa, esimerkiksi äänikirjan ja painetun kirjan yhdistelmällä. Haastatellut opettajat näkivät,

että oppilailla on äänikirjan avulla mahdollisuus omaksua tekstin sisältöä paremmin. Tällöin kaikki jaksaminen ei mene peruslukutaidon kanssa kamppailemiseen, vaan kirjan samanaikainen kuuntelu keventää lukusuoritusta. Kun kirja on oppijan tuen tarpeeseen nähden riittävän saavutettava, hän pärjää kirjan kanssa myös itsenäisesti ja voi edetä lukemisessa omaan tahtiinsa.

Toiseksi parhaana tuen välineenä opettajat pitivät selkokielistä materiaalia. Selkokielen etuna nähtiin erityisesti se, että selkokielisestä tekstistä oppilaan on mahdollista ymmärtää tekstin pääasiat, jolloin oppilas voi oppia yhdenvertai-

Lukeminen voi olla myös kuuntelemista. Parasta tukea on lukea silmillä ja korvilla yhtä aikaa. Kuvalähde: Saavutettavuuskirjasto Celia

sesti muiden kanssa. Lisäksi opettajat nostivat esiin selkokielen vaikutuksen lukumotivaatioon. Motivaatio lukemista kohtaan voi kasvaa, kun lukeminen ei tunnu niin työläättä.

Kaikilla selvitykseen haastatelluilla oppilaila oli lukemisen vaikeuksia. Pääosin oppilaat suhtautuivat lukemiseen silti positiivisesti. Moni haastatelluista oppilaista piti tarinan kuuntelemista yhdessä kaikkein mukavimpana tapana lukea. Monikanavaiseen lukemiseen ja yhdistelmäkirjoihin oppilaat suhtautuivat kiinnostuneesti.

Uudet oppimateriaalit vastaavat tarpeisiin

Saavutettavuuskirjasto Celia toteutti vuonna 2024 omana tuotantonaan alakoulun ympäristöopin oppimateriaalin, joka pyrkii vastaamaan mahdollisimman hyvin erilaisiin saavutettavuustarpeisiin. Luen ja kuuntelen: Ympäristöoppi sisältää ympäristöopin vuosiluokkien 3–4 keskeiset sisällöt, mutta kirjaa voi hyödyntää myös muussa opetuksessa. Kirja sisältää tekstin ja ihmisäänisen luennan sekä runsaasti oppimista tukevia kuvia. Kirjaa voi lukea ja kuunnella yhtä aikaa, ja sen sisällöt toimivat myös esimerkiksi ruudunlukuohjelmien käyttäjille. Selkokeskusten selkotunnuksen saanut kirja on kokonaan selkokielineen, ja myös kuvien selkeyteen on kiinnitetty huomiota. Vuonna 2025 Celia on jatkanut tuotekehitystä mahdollisimman saavutettavien oppimateriaalien parissa.

Celian tekemässä selvityksessä kävi ilmi, että opettajat pitävät selkokieliisiä materiaaleja hyödyllisinä ja tarpeellisinä opetuksessa. Selkokielisten lasten- ja nuorten kirjojen valikoima laajenee, mutta oppikirjapuolella selkokielististä kirjoista on vielä pulaa. Opettajat kertoivat selvityksen kyselyssä valmistavansa selkokieliisiä materiaaleja opetukseen itse, sillä niitä ei ole riittävästi tarjolla. Yksi selvityksen suosituksis-

ta jatkoon onkin, että oppimateriaalien tekijät huomioisivat vahvemmin lukemisesteisten oppijoiden tarpeet. Yksi keino tähän olisi selkokielisten oppimateriaalien tuottaminen. Sekä selkokielist materiaalit että ääni- ja yhdistelmäkirjat sopivat monelle oppijalle lukemisen vaikeuden asteeseen katsomatta. Joskus lukemisen vaikeuksien takana on useita eri syitä, joiden vyyhtiä selkokirjat sekä äänikirjat voivat auttaa purkamaan.

Selkokielen lisäksi oppimateriaaleista voidaan tehdä useammille oppijoille saavutettavia kognitiivisen saavutettavuuden keinoilla. Kognitiivinen saavutettavuus tarkoittaa sitä, että palvelu tai tuote on mahdollisimman ymmärrettävä, selkeä ja helppokäyttöinen. Sekä sisällön että käytettävyyden selkeydestä ja johdonmukaisuudesta hyötyvät kaikki oppijat, mutta erityisesti he, joille lukeminen, hahmottaminen ja sisällöissä eteneminen on haastavaa. Celian selvityksessä opettajat kertoivat, että vaikka oppikirjakustantajien sähköiset oppimisalustat ovat käytetyin lukemisen apuväline opetuksessa, ne ovat osalle oppijoista hankalasti hahmotettavia. Kognitiivisen saavutettavuuden huomioiminen oppimateriaaleissa tekisi oppimisesta helpompaa useammalle.

Lukemiseen on monia tapoja

Hyvä oppikirja tarjoaa oppijalle kokemuksen siitä, että hän osaa ja oppii. Jos lukemisesta ei pidä, sitä voi olla vaikea nähdä omana vahvuutena tai taitona, jossa voisi kehittyä. Kokemukset siitä, ettei pärjää, vaikuttavat lukumotivaatioon sekä siihen, millaisena lukijana tai oppijana itseään pitää. Oppija, joka on saattanut tottua siihen, että lukeminen on vaikeaa, voikin huomata pärjäävänsä ja jopa nauttivansa saavutettavan kirjan äärellä. Parhaimmillaan minäpystyvyyden vahvistuminen voi vahvistaa positiivista käsitystä itsestä lukijana.

Celian kyselyyn vastanneiden opettajien kokemuksen mukaan monikanavainen lukeminen parantaa oppilaiden lukutaidon kehitystä ja lukemiseen keskittymistä. Monikanavainen lukeminen, eli tekstin samanaikainen lukeminen ja kuunteleminen, on monelle oppijalle tuttu lukemisen tapa somesta, sovelluksista ja television tekstityksistä. Celian avulla tuttuun monikanavaiseen lukemisen maisemaan voidaan tarjota myös oppimateriaaleja sekä kauno- ja tietokirjoja.

Saavutettavat kaunokirjat soveltuvat pulpettikirjaksi, lukupiiriin, iltalukemiseksi kotiin sekä kaikkeen kirjallisuuskasvatukseen. Saavutettavat kirjat kannattaa ottaa mukaan myös koulun lukukampanjoihin ja -tapahtumiin sekä lukudiplomeihin. Kun osa ryhmästä lukee yhteisessä lukutuokiossa painettua kirjaa, voivat tukea tarvitsevat oppijat lukea digitaalista yhdistelmäkirjaa tai painettua kirjaa ja äänikirjaa samanaikaisesti. Vaikka lait muuttuvat, jatkossakin on tärkeää luoda kouluun kulttuuria, jossa lukemisessa tukea tarvitseva oppija voi käyttää Celian kirjoja omalla tai koulun mobiililaitteella ilman pelkoa leimautumisesta, olipa sitten kyse oppikirjan lukemisesta tunnilla tai omaehtoisesta lukemisesta.

Saavutettavat kirjat edistävät lukemisen yhdenvertaisuutta

Kun lukemisen moninaiset tavat tehdään näkyviksi, luodaan sallivaa tilaa jokaisen omanlaiselle tavalle lukea. Kun koululuokka tai muu yhteisö suhtautuu hyväksyvästi monenlaisiin tapoihin lukea, madaltuu kynnyksellä yhä useammalle sukeltaa lukemisen maailmaan.

Saavutettavien kirjojen avulla tukea tarvitseva oppija voi osallistua kirjallisuuden maailmaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. Tarjoamalla saavutettavia kirjoja oppijalle, jolla on lukemisessa tuen tarvetta, opettaja voi luoda mahdol-

lisuuksia oppijan minäpystyvyyden vahvistumiseen ja lukemisen ilon löytämiseen. Saavutettavien oppikirjojen avulla poistetaan esteitä paitsi lukemisen, myös oppimisen tieltä.

Äänikirjan kuunteleminen tai yhdistelmäkirjan lukeminen voi muistuttaa ääneen lukemisen kuuntelemista koulussa tai kotona. Tarinoiden yhdessä lukeminen ja kuunteleminen voi palauttaa elämään kirjallisuuden kuuntelemisen ilon, joka jaetussa lukuhetkessä voi syntyä. Selkokielen kirja voi avata oven kirjallisuudesta ja tarinoista nauttimiseen. Moninaisten lukemisen tapojen tukemana oppilas, jolle lukeminen on vaikeaa, voi olla tarinoista nauttiva ja lukemisesta motivoitunut oppija.

Saavutettavat kirjat avuksi oppimiseen

Oppilas tai opiskelija, jolle lukeminen on vaikeaa, voi saada Saavutettavuuskirjasto Celiasta ilmaiseksi käyttöönsä saavutettavia oppi-, kauno- ja tietokirjoja. Oppija voi esimerkiksi lukea äidinkielen ja kirjallisuuden oppimäärään kuuluvia kaunokirjoja äänikirjan avulla tai opiskella historiaa yhdistelmäkirjasta.

Saavutettavat oppimateriaalit ja kaunokirjat soveltuvat erityisesti opetuksen eriyttämiseen ja yhdeksi oppimisen tuen muodoksi silloin, kun lukemisessa tai oppimisessa on haasteita. Celian kirjat on laissa rajattu vain henkilöille, joilla on lukemisen este. Mitään todistusta lukemisesteestä ei kuitenkaan tarvitse esittää. Opettaja tai erityisopettaja voi rekisteröidä tukea tarvitsevan oppilaan Celian asiakkaaksi. Liittymisen asiakkaaksi voi tehdä myös yleisessä kirjastossa tai joissakin koulukirjastoissa.

Lähteet

Kivijärvi, V. (2023). Opettajien ja oppilaiden kokemuksia lukemisen apuvälineistä. Saavutettavuuskirjasto Celia. Saatavilla: <https://www.celia.fi/wp-content/uploads/2023/11/Celia-Opettajien-ja-oppilaiden-kokemuksia-lukemisen-apuvälineista.pdf>

FM Aino-Maria Kangas

Selkopolun hankekoordinaattori,
Lastenkirjainstituutti

Omakuva

Selkopolku-hankkeen kirjalahjoitus innostaa yläkoululaisia kirjallisuuden pariin

Vuonna 2024 Suomen yläkoulut ja TUVU-koulutukset saivat Selkopolku-kirjalahjoituksena uusia suomenkielisiä selkokirjoja ja helppolukuisia nuortenkirjoja, yhteensä 80 000 kirjaa. Hankkeessa tuotettiin myös tehtävämateriaalia, koulutuksia, tuntisuunnitelmapohjia ja kirjavinkkivideoita. Selkopolku on Suomen Kulttuurirahaston hanke, jonka Lastenkirjainstituutti toteutti. Tässä artikkelissa käydään läpi kirjalahjoituksen koostaminen, hankkeessa tuotetut, opettajien työtä tukevat materiaalit sekä nostoja saamastamme palautteesta.

Selkokirjat ovat selkokielistä kauno- ja tietokirjoja, joissa keskeistä on selkeys, tutut sanat, helpot kielen rakenteet sekä helppolukuinen ulkoasu. Maanlaajuisella Selkopolku-lahjoituksella paikataan koulujen selkokirjavajetta ja rakennetaan polkua kohti yleiskielen osaamista: selkokirjojen avulla kaikkein heikoimmat lukijat pääsevät osalliseksi kirjallisuudesta ja voivat kehittää omaa lukutaitoaan.

Selkopolku-hankkeen palautekyselyyn vastasi yhteensä 323 opettajaa. Kyselyssä kerättiin palautetta hankkeessa tehdystä kirjalahjoituksesta, tehtävämateriaaleista sekä koulutuksista. Selkopolusta on Jyväskylän yliopistossa tekeillä myös vaikuttavuustutkimus, mutta sen tulokset saadaan vasta myöhemmin tänä syksynä.

Nuorille suunnattuja, nuoria lukemaan innostavia kirjoja

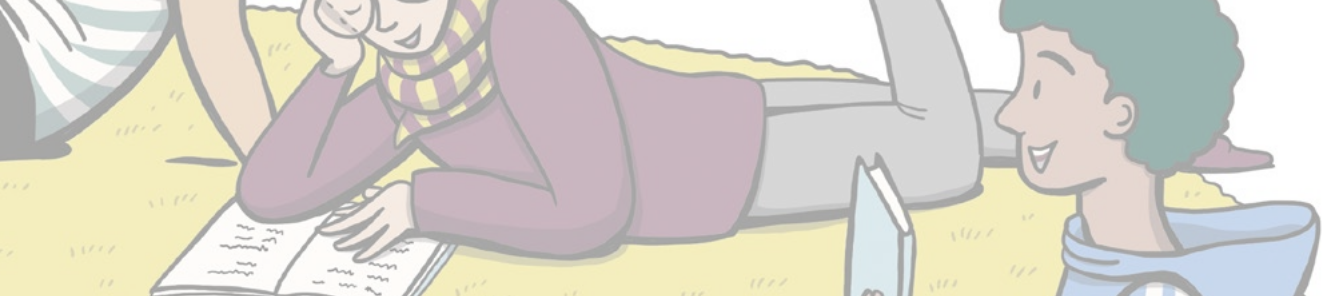
Jotta hanke vastaisi alun alkaenkin koulujen ja nuorten tarpeita, toteutimme alkukyselyt sekä opettajille että oppilaille. Opettajille suunnatussa alkukartoituksessa tutkimme koulujen selkokirjatilannetta, tarpeita ja opettajien kokemuksia selkokirjallisuudesta. Kävi ilmi, että kouluilla

on heikosti mahdollisuuksia hankkia selkokirjallisuutta, mutta selkokirjat koetaan kuitenkin erittäin hyödyllisiksi. Kartoituksen mukaan selkokirjoja käytetään kouluissa opetuksen eriyttämiseen, kielen opiskeluun ja lukemaan innostamiseen. Selkopolun tavoitteeksi valitsimme eritoten lukemaan innostamisen, ja tämä periaate ohjasi myös kirjavalintaa.

”Lukuinnostuksen lisäämisen kannalta on olennaista, että oppilas kykenee lukemaan kokonaisen kirjan. Annan selkokirjoja kaикentasoisille oppilaille esimerkiksi lukupiirityöskentelyssä. Joskus taitavaakin lukijaa virkistää lukea selkokirja. Selkokirjat ovat kalliita, siksi käytän niitä vähemmän.”

- Opettaja hankkeen alkukartoituksessa

Halusimme tietää, mitkä aiheet kiinnostavat nuoria ja millaisia kirjoja he mieluiten lukevat. Nuorille suunnattuun kartoitukseen vastasi 2300 yläkouluikäistä nuorta huhtikuussa 2023. Kyselyssä nuoret kertoivat kiinnostuksen koh-

teistaan yleisesti sekä erityisesti kirjallisuuteen liittyen. Selkokirjoja oli lukenut 39 % vastaajista ja aktiivisesti selkokirjoja hyödynsi 10 % vastaajista. Nuoria yleisesti kiinnostavissa aiheissa kärkeen nousivat arkielämä, huumori sekä sarjat ja elokuvat. Myös rikokset, moottoriajoneuvot, ihmissuhteet, pelaaminen ja eläimet kiinnostivat suurta osaa sekä yleiskielisiä teoksia että selkokielisiä teoksia lukevista nuorista. Kirjojen lajityyppien osalta kärkeen nousivat fantasia, kauhu ja seikkailu. Poimimme kyselystä vinkkejä siihen, millaisia aihepiirejä valikoiman kirjoissa tulisi olla.

Kirjavalinta- ja tehtäväryhmään kutsuimme mukaan opettajia eri puolilta maata. Opettajista ja kirja-alan ammattilaisista koostuva työryhmä valitsi mukaan 24 teosta, joista 17 on selkokirjoja, neljä helppolukuisia kirjoja sekä kolme sarjakuvaa. Valikoima jaettiin kolmeen eri pakettiin, joista kukin sisältää maksimissaan 50 nidettä, neljä tai kymmenen nidettä kutakin teosta lukupiirien ja pien-

Lahjoituksen pääasiallinen kohderyhmä ovat yläkoulun alkupään, 7. ja 8. luokan oppilaat, joten valikoimassa on opetussuunnitelmien myötäisesti runsaasti nuortenromaaneja ja genrekirjallisuutta. Jokaisessa paketissa on mukana selkomukautuksia ja suoraan selkokielelle kirjoitettuja kirjoja, helppolukuinen kirja, novellikokoelma, tietokirja ja säeromaani. Oppilaitoksen saama kirjamäärä riippui oppilasmäärästä, ja pienemmät koulut saivat itse vaikuttaa siihen, mikä paketti koululle lähetetään. Suurimmat koulut saivat koko valikoiman.

Hankkeen alkuvaiheessa saimme runsaasti viestejä myös tutkintoon valmentavista Tuva-koulutuksista, joihin kaivattiin kipeästi helppoa luetavaa. Kokosimme pienet paketit Tuva-koulutuksille niistä kirjoista, joita hankkeessa oli vielä jäljellä. Tuva-paketit poikkeavat täten yläkoulujen paketeista koostumukseltaan.

Tällä hetkellä selkokirjoja ilmestyy noin 30 vuodessa, niistäkin vain osa nuorille. Selkopolussa

Kuva: Ina Majaniemi.

halusimme rohkaista useampia kustantamoja tarttumaan selkokirjoihin, ja hankkeessa tuotettiinkin muutama uusi selkomukautus tilaustyönä. Haaveilimme myös kansainvälisten, suositujen käännöskirjojen mukautuksista, mutta ne osoittautuivat sopimusteknisistä syistä mahdottomiksi kustantamoiden toteuttaa, ainakin hankkeen aikataulun puitteissa. Halusimme kiinnittää myös erityistä huomiota kirjojen houkuttelevaan ulkoasuun, ja tilasimmeikin muutamasta kirjasta erikoispainoksen uudella kannella. Tästä syystä esimerkiksi yleisissä kirjastoissa saattaa olla sama kirja saatavilla erilaisella ulkoasulla.

Yhteistyökumppanimme saavutettavuuskirjasto Celia tuotti Selkopolku-kirjoista tukea tarvitsevien oppilaiden käyttöön entistäkin saavutettavampia versioita. Sarjakuvia lukuun ottamatta kirjat löytyvät Celian valikoimista äänikirjana, DaisyTriona, pistekirjoituksella, e-kirjana tai useammassa edellä mainitussa muodossa. Celian maksuttomia materiaaleja voivat käyttää yksittäiset oppilaat sekä koulut, joilla on palvelukumppanisopimus Celian kanssa. Koulut voivat tehdä palelukumppanisopimuksen Celia.fi:ssä, tai opettajat voivat sivuilla rekisteröidä yksittäisiä oppilaita Celian asiakkaita. Toivomme, että Celian kautta yhä useampi oppilas saavuttaa Selkopolku-kirjat.

Opettajien palaute kirjalahjoituksesta on ollut kiittävä: 96 % vastaajista oli joko erittäin tyytyväinen tai tyytyväinen kirjalahjoitukseen, ja pääosa vastaajista oli tutustunut kirjalahjoituksen sisältöön. Opettajien suosikkiteoksia ovat palautekyselyn mukaan Mikko Within *Saakelin satanen* (selkomukautus Sanna-Leena Knuuttilla), Magdalena Hain *Sarvijumala* (selkomukautus Tuija Takala), Marjaleena Tiaisen *Gangsterin poika* sekä Atte Virolaisen ja Margareta Häkkisen *Lääkäri Atte – selviytymisopas elämään* (selkomukautus Riikka Tuohimetsä). Erään opettajan

palaute kirjapaketesta Selkopolku-palautekyselyssä:

”Aivan mahtava!! Meillä ei ole kirjastoa, vaan varasto, jossa on todella vanhoja kirjoja, ei ole ollut selkokirjoja. Rahaa ei ole ollut. Kirjastossa käymme, mutta oppilaat lainaavat surkeasti. Nyt useampi heikko lukija on innostunut, kun on löytynyt huippuja selkokirjoja, esim. Saakelin satanen, Gangsterin poika, Minuutin mittainen ikuisuus, Ripley jne. Paljon loistavia!”

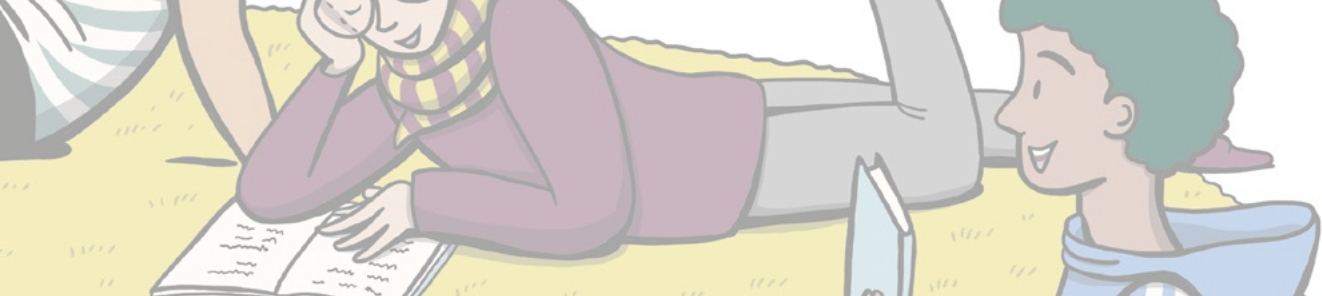
- Opettaja Selkopolku-palautekyselyssä

Tehtävät tarinan tukena

Kirjapaketien mukana koulut saivat painetun opettajien materiaalin *Selkopolku-tehtäviä*, jossa on selkokieliä tehtäviä jokaisesta valikoiman kirjasta sekä yleisiä tehtäviä ja vinkkejä esimerkiksi lukupiiriin ja kirjavalintaan. Tehtävät ovat selkokieliä, jotta ne voi antaa suoraan kohde-ryhmän oppilaan tehtäväksi. Sama materiaali löytyy Selkopolku-hankkeen kotisivuilta osoitteesta lukemo.fi/selkopolku, jossa tehtävävihko on kaikkien käytettävissä ladattavana PDF-tiedostona. Sivuilla on myös erikseen ladattavat, laajemmat tehtävät kustakin kirjasta, sillä kaikki tuotettu tehtävämateriaali ei mahtunut painetun tehtävävihon sivuille. Sivuilta ja painetun kirjan lopusta löytyvät myös vastaukset kaikkiin tehtäviin.

Kirjakohtaiset tehtävät suunniteltiin tukemaan luetun ymmärtämistä ja oppilaan lukustrategian vahvistamista. Kunkin kirjan tehtävämateriaali on jaettu kolmeen osioon: Ennen lukemista, lukemisen aikana ja lukemisen jälkeen.

Ennen lukemista -osion tehtävät auttavat lukijaa orientoitumaan tulevaan tarinaan. Usein tehtävissä tutustutaan kirjan kansikuviin ja -teks-

teihin, keskustellaan lukemiseen liittyvistä odo-
tuksista tai sillataan kirjan aiheita oppilaiden
omiin kokemuksiin.

Lukemisen aikana -osion tehtävät ovat tar-
kan lukemisen sisältökysymyksiä, ja niiden avul-
la varmistetaan, että oppilas pysyy tarinan kyy-
dissä. Tämän osion tehtävät ovat joko avoimia tai
monivalintatehtäviä, ja ne on usein jaoteltu lu-
vuittain. Lukemisen aikana -tehtävät kannattaa
tarvittaessa kurkistaa verkkosivujen erillisistä
kirjakohtaisista tehtävistä: niissä on moneen kir-
jaan laajemmat ja tarkemmat kysymysmateriaa-
lit kuin kirjasessa, esimerkiksi monivalintakysy-
mykset avoimien kysymysten sijaan ja sisältöky-
symykset novellikokoelmien jokaiseen novelliin.

Lukemisen jälkeen -tehtävät auttavat reflek-
toimaan luettua. Niissä on mukana summaavia
kysymyksiä, keskustelutehtäviä ja luovia tehtä-
viä, joissa oppilaat tuottavat kirjan pohjalta esi-
merkiksi oman tarinan tai kuvituksen.

Yleiset tehtävät ovat sellaisia, jotka voidaan
soveltaa moniin kirjoihin. Materiaalissa ne on
järjestetty kirjojen lajin mukaan: valittavana on
esimerkiksi tietokirjatehtäviä, sarjakuvatehtäviä
ja novellitehtäviä.

Palautekyselyssä ne vastaajat, jotka oli-
vat ehtineet perehtyä tehtäviin, pitivät tehtäviä
suureksi osaksi hyvinä ja selkeinä. Tehtäviä on
hyödynnetty kouluissa etenkin luetunymmärtä-
misen tukena. Osa hyödyntää tehtäviä suoraan,
kun taas osa muokkaa niitä tarpeen mukaan tai
ideoi niiden inspiroimana omia tehtäviä. Kiitos-
ta on tullut siitä, että valmiit tehtävät keventävät
opettajan työtaakkaa ja tehtävien avulla kirjat on
voitu ottaa käyttöön nopeammin.

”Tehtävät ovat olleet suuri apu eriyttä-
misessä. Olen käyttänyt niitä osittain
tai sellaisenaan. Erityisesti sisältökysy-
mykset ovat auttaneet heikkoja lukijoita
kiinnittämään huomiota olennaiseen.”

”Selkokieli auttaa opiskelijaa ymmärtä-
mään paremmin mitä pitää tehdä.”

- Opettajien vastauksia Selkopolku-
palautekyselyssä

Palautekyselyssä tiedustelimme toiveita
myös lisämateriaalille, ja vastausten perusteella
tuotimme vielä kaksi kokonaisuutta: tuntisuun-
nitelmapihjan ja kirjavinkkivideot. Äidinkielen ja
kirjallisuuden lehtori Elsi Santalan laatima *Askel-
merkkejä opettajalle - vinkkejä ja tuntisuunnitel-
mia Selkopolku-kirjojen käyttöön* sisältää tietoa
selkokirjoista ja lukustrategioista, kolme erilaista
tuntisuunnitelmapihjaa sekä listauksen kirjoista,
jotka sopivat eri luokka-asteilla käsiteltäviin
teemoihin ja aiheisiin.

Kirjakopla x Selkopolku -kirjavinkkivideoilla
esitellään kaikki Selkopolku-kirjat kuudella ly-
hyellä videolla. Videot on koostettu teemoittain:
romanssit, tietokirjat, novellit, rikoskirjallisuus,
ihmissuhteet sekä kauhu, scifi ja fantasia. Vide-
ot ovat lyhyitä, 4-8 minuutin mittaisia, jotta nii-
hin ehtii tutustua vaikkapa tunnin aluksi. Yhden
teeman alle on videolla otettu kirjoja eri Selko-
polku-paketeista sillä ajatuksella, että jos jokin
aihe erityisesti kiinnostaa, samalla saa vinkkejä
muista teemaan sopivista kirjoista, vaikka näi-
tä ei oman koulun paketissa olisikaan mukana.
Videot voivat olla opettajan työkaluna Selkopol-
ku-kirjoihin perehtyessä, tai niitä voi näyttää op-
pilaille.

Selkopolku-hankkeen kotisivuilla ja some-ka-
navilla on myös selkokielliset, tekstimuotoiset
esittelyt kustakin kirjasta.

Kaikki opettajien materiaalit on koottu Selko-
polku-sivun alisivulle *Opettajan materiaalit*. Li-
säksi Selkopolku-hankkeen sosiaalisen median
kanavilta Facebookista ja Instagramista löytyvät
kirjailijoiden terveiset lukijoille. Toivomme, että
opettajien kautta terveiset löytävät perille!

Koulutuksia eri tarpeisiin

Koulutusten suunnittelua varten keräsimme n. 20 opettajan ryhmän, jonka kanssa tapasimme etänä ja kuulostelimme toiveita ja tarpeita koulutusten suhteen. Koostimme palautteen pohjalta koulutuspilotin, jota testasimme ensin tämän opettajaryhmän kanssa. Koulutuksen tavoitteena on auttaa opettajia ottamaan Selkopolku-lahjoitus käyttöön kouluissa ja jakaa vinkkejä lukutaitotyöhön. Lopullisessa, pilotin perusteella viilatussa koulutuksessa perehdytään Selkopolku-kirjoihin, oppimateriaaleihin ja lukemisen strategioihin. Koulutus on suunnattu äidinkielen ja kirjallisuuden opettajille, suomen opettajille ja erityisopettajille. Koulutusta vetää Elsi Santala, ja Lastenkirjainstituutista mukana ovat Kaisa Laaksonen ja Aino-Maria Kangas.

Opettajat toivoivat joustavia mahdollisuuksia osallistua koulutukseen, joten järjestimme webinaarin, joka jäi katseltavaksi verkkoon. Reilun tunnin mittainen Selkopolku-koulutus löytyy Selkopolku-sivuilta ja YouTubesta. Tämän lisäksi meillä oli live-koulutuksia Tampereella, Helsingissä, Kuopiossa ja Oulussa, joista Tampereen koulutuksessa oli myös etäosallistumismahdollisuus. Live-koulutukset järjestimme pääosin yhteistyössä paikallisten äidinkielen opettajien yhdistysten kanssa, usein osana laajempaa koulutuspäivää. Kahdessa live-koulutuksessa meillä oli mukana myös selkokirjailija, Tampereella Satu Leisko ja Kuopiossa Titta Kemppainen.

Koulutuksesta saamamme palaute on ollut positiivista, joskin huomasimme, että moni opettaja harmitteli ajan puutetta - kiireisen työpäivän lomassa ei ole ehditty perehtyä koulutukseen. Koulukseen osallistuneet opettajat saivat koulutuksesta kuitenkin hyviä vinkkejä työhön, joillekin osa koulutuksen sisällöstä oli jo ennestään tuttua. Kirjailijavieraita kiiteltiin erityisesti - selkokirjallisuuden kirjoittamiseen liittyvä kohderyhmän huomioiminen resonoi vahvasti opettajantyön kanssa.

Järjestimme koulutuksen myös kirjastoille. Tämän koulutuksen tavoitteena on koulujen ja kirjastojen yhteistyön vahvistaminen selkokirjallisuuden ja selkokirjallisuutta lukevien oppilaiden tarpeiden osalta. *Selkopolku-webinaari kirjastoille* on katsottavissa Kirjastokaistalla.

Selkokirjat kouluissa

Koska selkokirjoja on nyt kaikissa yläkouluissa, niiden hyödyntäminen opetuksessa on mahdollista valtakunnallisesti. Kokosimme hankkeessa suosituksia siihen, miten selkokirjallisuus tulisi huomioida opetuksen suunnittelussa ja järjestämisessä. *Selkopolku-policy brief* sisältää vinkkejä muun muassa paikallisen opetussuunnitelman laatimisen tueksi.

Selkokirjojen nostaminen esiin opetussuunnitelmatasolla kannustaa ja ohjaa opettajia hyödyntämään selkokirjallisuutta opetuksen eriyttämisessä oppilasryhmille. Selkokirjat tarjoavat mahdollisuuksia oppimisen tukeen niin ryhmämuotoisessa opiskelussa kuin oppilaskohtaisenkin tuen järjestämisessä. Suosittelemmekin mainitsemaan selkokirjallisuuden oppimisen tuen uudistuksen paikallisissa opetussuunnitelmissa. Lisäksi selkokirjat ja selkokieltä tarvitsevat lukijat pitäisi muistaa sisällyttää erilaisiin kirjallisuutta ja lukutaitoa koskeviin suunnitelmiin sekä lukutaitoa ja -intoa parantaviin hankkeisiin.

Toivomme, että kirjat ovat kaikkien niitä tarvitsevien oppilaiden käytössä esimerkiksi koulun kirjastossa. Kannustankin kaikkia yläkoulujen ja Tuva-ryhmien opettajia paikantamaan oppilaitokseen Selkopolku-kirjat sekä tehtävät ja tutustumaan niihin, vaikkapa koulutus- ja kirjavinkkivideoiden kautta!

Materiaalit Selkopolku-sivuilla:
lukemo.fi/selkopolku.

Finran podcast: “Selkokieline kaunokirjallisuus innostaa lukemaan ja voi toimia siltana vaikeampiin teksteihin”

Haastattelin FinRan podcastissa Riikka Tuohimetsää ja Hanna Männikkölahtea. Molemmat ovat kokeneita yrittäjiä, selkomukauttajia ja selkokielen kouluttajia. Hanna toimii lisäksi suomen kielen opettajana. He ovat selkomukauttaneet monipuolisesti kaunokirjallisuutta ja erilaisia asiatekstejä selkokielelle. Keskustelimme muun muassa siitä, mitä selkokieli on, millaista on mukauttamistyö ja miten kaunokirjallisuutta voi hyödyntää kielenoppimisessa. Keskustelua on ilo kuunnella, sillä molemmista asiantuntijoista välittyi innostus selkokieleen ja auttamisen halu. Tämä on tiivistelmä haastattelusta, jonka voit kuunnella kokonaisuena Spotifysta.

Mitä selkokieli on?

Riikka: Selkokieli ei ole oma kielensä vaan se on suomen kielen muoto. Selkokieltä voi puhua ja kirjoittaa. Se on sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan helpotettua kieltä. Selkokieli on tarkoitettu laajalle ja hyvin heterogeeniselle kohderyhmälle. Esimerkiksi suomen kieltä opiskeleville maahanmuuttajille, erityisen tuen oppijoille, neurologisista haasteista tai lukivaikkeudesta kärsiville tai henkilöille, joilta sairastuminen tai ikääntyminen on heikentänyt kykyä lukea ja ymmärtää tavallista suomen kieltä.

Mitä tarkoittaa saavutettavuus?

Riikka: Palveluista tehdään kaikille mahdollisimman mahdollisimman lähestyttäviä ja käytettäviä ottamalla erityyppisten ihmisryhmien tarpeet huomioon. Saavutettavuus antaa mahdollisuuden osallisuuteen erilaisista esteistä huolimatta. Nämä esteet voivat olla pysyviä tai tilapäisiä,

kuten kuormittava elämäntilanne. Saavutettavuudesta ei ole kenellekään haittaa, vaan sitä voi pitää oleellisena asiana esimerkiksi kriisiviestinnässä tai palvelujen siirtyessä kokonaan digitaalisiin ympäristöihin. Kun tieto muotoillaan mahdollisimman selkeästi, se helpottaa asioiden ymmärtämistä, uuden tiedon omaksumista, muistamista ja hahmottamista.

Miksi selkokieltä myös kritisoidaan?

Hanna: Luulen että kritiikin taustalla voi olla esimerkiksi opettajien pelko siitä, että nuoret eivät totu lukemaan pitkiä kirjoja ollenkaan, jos heillä on mahdollisuus valita selkokirja. Mielestäni selkokirjat voivat kuitenkin toimia siltana kohti vaikeampia kirjoja. Lukuharrastusta on helpompi jatkaa, kun selkokirjan avulla saa onnistuneen lukukokemuksen. Missään nimessä ei pidä ajatella, että selkokieli pilaisi rikkaan ja vivahteikkaan suomen kielen.

Riikka: Sekä tavalliselle suomen kielelle että selkokielelle on tilaa ja myös tarvetta. Noin viidesosalla nuorista on haasteita luku- ja kirjoitustaidon kanssa. Erityisopettajan taustan omaavana pidän tärkeänä, että voimme tarjota kaikille nuorille heidän omaa tasoaan vastaavaa luettavaa. Sillä ei päästä eteenpäin, että tarjoamme heikolle lukijalle vaikean tai liian paksun kirjan. Eriyttämiseen tarvitaan työkaluja ja selkokieli pyrkii vastaamaan siihen tarpeeseen. Saan välillä palautetta, että selkokielinen kirja on ollut ensimmäinen kirja, jonka nuori on lukenut kokonaan. On suuri onnistumisen kokemus, kun nuori saa luettua kirjan loppuun asti ja ymmärtää lukemansa. Se innostaa usein lukemaan lisää.

Miksi nämä asiat ovat nyt ajankohtaisia?

Hanna: Selkokieleen liittyvät asiat ovat aina ajankohtaisia mutta tällä hetkellä erityisesti siksi, että Elisa Haverisen tekemän tuoreen selkokielen tarvearvion mukaan Suomessa on jopa 812 000 ihmistä, jotka eivät ymmärrä yleiskieltä tai kokevat sen vaikeaksi ja raskaaksi. Tämä on valtavan iso väkimäärä, noin 11–14 prosenttia väestöstä. Onkin tärkeää, että yhteiskunnassa annetaan kaikille tietoa ymmärrettävällä kielellä. Mielestäni kaikilla on oikeus lukunautintoon, lukuharrastukseen ja uusien asioiden oppimiseen kaunokirjallisuutta lukemalla. Sen takia selkokielinen kirjallisuus on tärkeää.

Millaisia kirjoja, genrejä tai yhteiskunnan tekstejä olet mukauttanut selkokielelle?

Riikka: Olen keskittynyt erityisesti lasten ja nuorten kirjoihin, ja tässä kohderyhmässä monenlaisiin genreihin. Esimerkiksi realistinen nuortenkirja *Rambo* tai *Mehän vaan mennään tästä ohi*. On myös scifiä, fantasiaa, humoristisia kirjoja, tietokirjallisuutta ja kauhua. Esimerkiksi Magdalena Hain kauhunovellit *Haiseva käsi* ja *Kuolleiden*

kirja ovat olleet todella suosittuja kouluissa sekä selkokielellä että yleiskielellä. Lisäksi olen selkomukauttanut oppikirjoja ja monenlaisia yhteiskunnan tekstejä ja nettisivuja.

Hanna: Olen selkomukauttanut esimerkiksi Eve Hietamiehen *Yösyöttö*-sarjaa, josta on nyt tulossa viides romaani. Lisäksi olen mukauttanut Salla Simukan *Lumikki*-trilogian ja Miika Nousiaisen *Juurihoidon* ja *Pintaremontin*. Tietokirjoista olen selkomukauttanut *Tuntematon Kimi Räikkönen* ja *Kielen elämä* -teokset. Olen tietoisesti halunnut mukauttaa monenlaisia kirjoja erilaisille lukijoille. Mukautin aikuisten romaaneja, jotta voin suositella niitä aikuisille suomenoppijoilleni. Tykkään myös itse saada vaihtelua eri tyylilajeista ja eri kohderyhmille kirjoitetuista kirjoista.

Miten päätät, mitä sanoja tai lauseita yksinkertaistat?

Hanna: Aluksi luen alkuperäisen kirjan huolellisesti. Sitten luen sen kynän kanssa: merkitsen alkuperäiseen kirjaan kiinnostavia kohtia ja ylivivaan poistettavia kohtia. Mukauttamistyöhön vaikuttaa paljon myös tekstilaji. Esimerkiksi tällä hetkellä mukautan tietokirjaa, ja siinä työssä olen keskittynyt paljon tekstin rakenteeseen. Kun 600-sivuisesta alkuperäisteoksesta tehdään 200-sivuinen selkokirja, on mietittävä paljon, mitä voi jättää pois ja mitä on selitettävä tarkemmin. Kaunokirjallisuudessa taas on tärkeää säilyttää kirjan alkuperäinen tyyli ja tunnelma. Humoristisen alkuperäisteoksen on oltava humoristinen myös selkokirjana. Kaunokirjallisuudessa on haasteena myös henkilöt ja heidän roolinsa juonen kannalta. Toisaalta kirjan juonta voi vapaasti muokata aika paljonkin. Selkomukautus on joka tapauksessa lähetettävä alkuperäisen kirjailijan hyväksyttäväksi, jotta se voidaan julkaista.

Riikka: Juuri näin. Alkuperäisellä kirjailijalla säilyy aina tekijänoikeudet kirjaansa, vaikka siitä tehdään selkomukautus. Parhaassa tapaukses-

sa alkuperäisen kirjailijan antama palaute auttaa myös eteenpäin mukautustyössä.

Lääkäri Aten tietokirjassa *Selviytymisopas elämään* tein selkomukautusta esimerkiksi näin:

Alkuperäinen yleiskielinen virke “Kun nämä kaikki neljä elementtiä yhdistyvät, ihminen löytää ikigainsa, ja silloin elämässä ei voi mennä pahasti metsään.”

Selkokielisessä versiossa olen muokannut tämän 17 sanan virkkeen seuraavasti: “Kun nämä neljä asiaa yhdistyvät, ihminen löytää ikigain eli elämän tarkoituksen. Silloin elämässä onnistuu hyvin.” Jaoin pitkän virkkeen kahteen ja selitin vaikean ikigai-sanana merkityksen. Lisäksi muutin kuvallisen ilmauksen “asiat eivät voi mennä metsään” selkeämmäksi “elämässä onnistuu hyvin”. Tähän liittyen myös muutin kielteisen ilmauksen myönteiseksi, jolloin se on helpompi ymmärtää.

Miten selkokielimukautukset konkreettisesti edesauttavat kielenoppimista, erityisesti s2-oppijoiden, aikuisten maahanmuuttajien tai oppimisvaikeuksista kärsivien kohdalla?

Hanna: Selkokielisen kaunokirjallisuuden avulla voi oppia kieltä ja kulttuuria. Erään palautteen mukaan selkokirjat toimivat turvallisena tilana, jossa voi rauhassa opetella kieltä ilman pelkoa kielioppiharjoituksista tai kokeista. Lasten, nuorten ja aikuisten selkokaunokirjoja voi myös käyttää eri kohderyhmille. Esimerkiksi yläkoulussa on luettu aikuisten selkokirjoja.

Selkokirjoissa myös fontti on isompi, ja niissä on liehureunainen taitto eli vasen reuna on tasainen ja oikea reuna on epätasainen, mikä helpottaa tekstin lukemista ja muistamista. Se myös auttaa hahmottamaan rivin vaihtumista. Teksti on myös ilmavamman näköistä, mikä tekee siitä helpommin lähestyttävää. Tällaiset asiat auttavat lukemisen vaikeuksissa.

Riikka: Ja rivillä on myös helpompi pysyä. Lyhyet yksinkertaiset peruslauseet ja helpommat sanat auttavat saamaan onnistumisen kokemuksia ja antavat hyvää kirjoittamisen mallia. Näin voidaan tukea myös kirjoitustaidon kehitystä.

Hanna: Minusta on ihanaa kun joku opiskelijoistani löytää itseään kiinnostavan selkokirjan, jonka he haluavat lukea ja saavat luettua. Näin he saavat harjoiteltua sanastoa ja kielioppia mielenkiintoisessa kontekstissa. Käsittelemme sanaston ja kieliopin kysymyksiä myös yhdessä jonkin kaunokirjallisen selkotekstin pohjalta.

Monien selkokirjojen kohdalla oppii sekä puhekieltä että yleiskieltä samalla, koska dialogit ovat usein puhekielisiä. Tietenkään selkokirjojen kautta ei opi vaikeita rakenteita ja kovin monimutkaista erikoissanastoa, koska niitä ei selkokirjoissa ole. Mutta kyllä sinne paljon opittavaa vielä jää. Olisi kiinnostavaa tutkia, millainen on kielenoppijoiden siirtymä selkokirjoista vaikeampiin kirjoihin.

Selkokirjoja alkaa olla aika hyvin saatavilla, mutta toivoisin että opettajat tietäisivät niistä enemmän ja että kouluilla olisi varaa hankkia samasta kaunokirjasta sekä yleiskielisiä että selkokielisiä versioita. Näin samaa kirjaa voisi käsitellä rinnakkain.

Lisätietoa:

Riikka Tuohimetsä

<https://www.tuohimetsa.com/>

Hanna Männikkölahti

<https://www.privatefinnishlessons.com/>

Jos olet kiinnostunut selkokirjoista, mutta et oikein tiedä mistä lähteä liikkeelle, Hanna Männikkölahden blogista löytyy näytteitä selkokielisistä kaunokirjoista:

<https://randomfinnishlesson.blogspot.com/2020/12/easy-finnish-book-samples.html>

”Autan erityisesti niitä oppilaita, joilla on lukemisessa haastetta”

Lukutaito-opettaja Pirjo Laatikaisen haastattelu

Suomen ainoa päätoiminen lukutaito-opettaja, Pirjo Laatikainen, opettaa kolmessa Kangasalan yläkoulussa lukemisen taitoa. Hän toivoo, että lukutaito-opetuksesta tulisi maanlaajuinen osa perusopetusta. Haastattelussa Pikkolan koulun kirjastossa pääsimme tutustumaan tarkemmin Laatikaisen työhön ja sen syntymiseen sekä kysymään vinkkejä lukutaidon opetuksen hyödyntämisestä aineenopetuksessa.

Pirjo Laatikainen (kuva Aada Kihlström)

Kuka sinä olet ja mitä teet työksesi täällä Pikkolan koululla?

– Olen Pirjo Laatikainen ja olen Kangasalan kolmen yläkoulun yhteinen lukutaito-opettaja. Ja tietäkseni olen ainoa päätoiminen lukutaito-opettaja Suomessa. Teen kaikenlaista lukutaitoon liittyvää työtä.

Mitä kaikkea lukutaitoon liittyvää työhösi kuuluu?

– Olen rakentanut tämän työnkuvan itse, koska mallia ei mistään muualta ollut. Olen mukaillut kansallista lukutaitostrategiaa. Ensiksi luon lukutaitorakenteita yläkouluihin, toiseksi annan lukitukea eli seulon ja tuen lukivaikeuksisia oppilaita ja konsultoin siitä opettajia ja kolmanneksi innostan ja kannustan oppilaita lukemaan.

Millaisia metodeja olet käyttänyt lukemiseen innostamiseen?

Pääasiassa työskentelen sellaisten oppilaiden kanssa, jotka ovat huonosti motivoituneita lukemaan tai eivät ymmärrä lukemaansa. Usein syynä on se, että lukeminen on heille vaikeaa. Jos on lieväkin lukivaikeus, jota ei ole ala-

koulussa edes välttämättä havaittu, voi siitä tulla suuri lukueste yläkoulussa. Lukemisesta ei nauti, kun se on työlästä. Jos lukemisesta ei nauti, sitä ei tule sitten tehtyä, ja lukutaito pysyy edelleen huonona, kun se ei kehity harjoittelun puutteessa. Näin ollaan lukemisen negatiivisella kehällä. Minä etsin oppilaalle keinoja siihen, miten hän pääsisi lukemisen positiiviselle kehälle.

Tapaan oppilaita oppitunnin mittaisissa lukututkitapaamisissa, jolloin tutkin oppilaan lukutaitoa ja sanallistan syitä, mistä johtuu, että lukeminen on hänelle vaikeaa. Selvitän, onko lukivaikeutta tai hahmottamisen vaikeutta vai onko syynä pelkästään lukutaidon harjaantumattomuus. Yhdessä keksimme oppilaan pulmaan ratkaisuja. Kirjoitan tapaamisestamme ja sopimistamme toimenpiteistä koonnin myös huoltajille.

Teen työtäni tiiviissä yhteistyössä erityisopettajien ja suomen kielen ja kirjallisuuden opettajien kanssa. Lisäksi teen yhteistyötä kaikkien muidenkin opettajien, kuraattorien ja terveydenhoitajien kanssa ja tietenkin myös huoltajien kanssa. Koen, että saan työlleni tukea ihan kaikilta. Kukaan ei ole vielä sanonut, ettei se lukutaito niin tärkeää ole.

Mikä on alun perin johtanut siihen, että lähdit kehittämään tällaista lukutaidon opettamista, ja kuinka sitten teit siitä todellista?

Olen koulutukseltani erityisopettaja/erityisluokanopettaja, ja kun valmistuin, kuuli vielä nimitystä puluki-opettaja, eli puheen, lukemisen ja kirjoittamisen erityisopettaja. Olen työskennellyt aiemmin lukivaikeuksisten oppilaiden kanssa alakouluissa.

Sitten vähitellen laaja-alaisen erityisopettajan työnkuva muuttui. Ensin väheni puheen opetus eli ei enää ollut aikaa opettaa äriä eikä ässiä. Sen jälkeen väheni se luki myös, ja kes-

kityttiin pääasiassa pienryhmäopettamiseen matematiikassa sekä kielissä. Alkoi tulla käytäytymisen ja keskittymisen haasteita. Lukiopetuksen osuus pieneni työnkuvasta samaan aikaan, kun oppilaiden lukutaito muutenkin huononi.

Alakoulun erityisopettajana näin selvästi, mitä oppilaiden lukitaidoissa tapahtui. Ryhdyin laatimaan ajanmukaisia sanelukokeita ja sitä kautta selvittämään oppilaiden luki-

Aada Kihlström (kuva Pirjo Laatikainen)

pulmia. Lisäksi luetin säännöllisesti oppilaita ääneen ja sain selville lukemisen vaikeuksia. Sitten mietin, että voisin tehdä saneluista ja lukukokeista oppimateriaalia muidenkin opettajien käyttöön. Ensimmäinen materiaali oli *Opinpa – sane-lut, arviointi ja palaute*, ja sitten vuosi sen jälkeen tuli *Luenpa – lukusujuvuuden arviointi ja tuki*. Nämä ovat ilokseni levinneet käyttöön ympäri Suomen.

Kirjoittamisvuosien jälkeen minun piti jatkaa entisessä työssäni. Kuitenkin tuntui vaikealta palata vanhaan. Kangasala sai hankerahaa yläkoulun lukutaitotyöhön, ja minä onnekas pääsin aloittamaan siinä. Hankevuoden jälkeen Kangasala jatkoi työtä säätiön rahoittamana vielä neljä vuotta. Vielä on yksi kokonainen lukuvuosi jäljellä, ja toivon hartaasti, että saisin tehtävään jatkoa.

Erytisopettajana mietin, että voisin tuoda lukutaito-opettajan työhön lukuvaikeusnäkökulmaa, koska suomen kielen ja kirjallisuuden (SUK) opettajat osaavat erinomaisesti opettaa oppilaita, joilla ei ole suuremmin tuen tarvetta. Minä opetan nyt pääasiassa niitä oppilaita, joilla on lukemisessa jonkinlaista haastetta.

Onko toiveena ja tavoitteena, että lukutaidon opetusta saataisiin muillekin kouluille, muille paikkakunnille ja mahdollisesti eri luokka-asteillekin?

No sehän olisi mahtavaa! Alakouluissa tehdään nyt monipuolista lukutaitotyötä. Ylä-

Pirjo Laatikainen ja Aada Kihlström (kuva Leena Mäyry-Yliinen)

koulujen tulisi jatkaa tätä etsimällä jollekin SUK-opettajalle tai erityisopettajalle aikaa lukutaitotyöhön. Oppilaiden lukutaidon täytyy kehittyä vielä valtavasti yläkoulun aikana. Tuen muutos painottaa nimenomaan ennaltaehkäisyä, kielitietoisuutta opettamista ja sitä, että jokainen opettaja on oppilaan tuen antaja. Lukeminen vaikuttaa paljon oppimiseen, joten lukutaidon kehittäminen helpottaa kaikkea oppimista.

SUK-opettajat ja erityisopettajat ovat lukemisen asiantuntijoita. Yhdessä he voivat konsultoida aineenopettajia, millaisilla menetelmillä voi tukea oppilaiden lukutaidon kehittymistä aineenopetuksen yhteydessä.

Kangasalla teimme erinomaisen päätöksen, että luokilla 3–9 luetaan neljä romaania lukuvuoden aikana. Nyt yläkouluun alkaa tulla entistä taitavampia ja innostuneempia lukijoita, ja jokainen oppilas on tässä yhdenvertainen. Neljää kirjaa lukuvuodessa suosittelen minimiksi koko Suomeen.

Sydämeistäni toivon, että kirjallisuuden opettamisen merkityksestä puhuttaisiin teidän (tulevien opettajien) koulutuksessa. Ja että saisitte lukuvaikeuksista koulutusta, ymmärrystä ja tietoa. Ja toivon, että puhutte ajanmukaisten koulukirjastojen puolesta. Tarvitsemme kouluihin ns. luokkasarjoja, eli jokaiselle oppilaalle luokassa luettavaksi saman kirjan, sillä silloin kirjasta saa herkullisia keskusteluja.

Tuleeko mieleen jotain isompaa tai pienempää lukutaidon opettamisesta, mitä äidinkielen opettaja voi hyödyntää omassa opetuksessa?

Äidinkielen opettajille täytyisi tulla tieto alakoulusta niistä oppilaista, joilla tiedetään olevan lukivaikeus. Kun ope sanoo lukioppilaalle, että ”tiedän, että sinulla on vaikeaa, minä haluan auttaa sinua, ja me keksitään yhdessä sinulle apuja”, niin oppilaalle ei tule pelkoa eikä jännitystä, joka vaikeuttaa oppimista.

Koulussa pitää olla aikaa lukea oppikirjoja. Tarvitaan kokonaisia lukutunteja tai luetaan 15 minuuttia oppitunnista ja lopputunti tehdään muuta. Lukemista tulee olla jokaisen oppiaineen tunnilla, sekä ääneen että äänettömästi, yksin sekä pareittain.

Jos kuunnellaan oppikirjan tekstiä äänitteellä, niin laitetaan teksti näkyviin taululle, että oppilaat voivat seurata samalla tekstiä, kun kuuntelevat sitä. Muutoinkin oppilaita tulee ohjata aina seuraamaan tekstiä kirjasta kuuntelemisen kanssa samanaikaisesti. Muuten lukutaito ei kehity. Tekstin kuuntelemisen tulee olla silloin tällöin käytettävä apukeino, ei pääasiallinen opiskelutapa.

Kirjoitan nyt oppimateriaalia nuorten lukutaidon arvioinnista ja tuesta. Olen kehittänyt ryhmässä tehtävän äänettömästi luettavan lukukokeen nuorille. Siitä olemme saaneet arvokasta tietoa kaikkien oppilaiden lukutaidosta. Lisäksi oppilas näkee säännöllisesti tehtävällä

lukukokeella, kuinka hänen lukutaitonsa kehittyy harjoittelun avulla, ja se motivoi harjoitteluun.

Mulla on vaikka kuinka paljon näitä vinkkejä, mutta ehkä nyt ei enempää.

Mielenkiintoinen ja todella hieno työ.

Eikö olekin! Olen todella onnekas. Olen huippu-duunissa!

Viimeisenä kysymyksenä, miksi lukutaidon opetusta tarvitaan?

Lukutaito ja lukeminen vaikuttavat niin moneen asiaan. Kerron oppilaille, että moni ysiluokkalainen on sanonut, ettei päässyt mopokokeen kirjallisesta kokeesta ensimmäisellä kerralla läpi. Sitten olen muistellut, että etkö muuten sanonut minulle aiemmin, ettet tarvitse lukemista koskaan. Oppilaat eivät miellä, että kun lukee romaania, niin samalla harjoittelee mopokokeeseen. Samoin näytän, miten haetaan opintotukea. Näytän, miten monta sivua netissä on tekstiä. Tieto täytyy itse löytää ja lukea. Se on edellytys yhteiskunnassa toimimiselle, että osaamme hyvin lukea ja kirjoittaa.

Mikä voisi olla mukavampi tapa harjoitella lukutaitoa, kun lukea romaaneja? Löydät kivoja tarinoita, pääset matkustamaan ympäri maailmaa ja tutustumaan hyvin tyyppeihin romaanien avulla. Lukemalla on rajattomat mahdollisuudet kokea kaikkea kivoa.

Läsning och empati går hand i hand i Haru

Skolnätverket Haru stärker läsning, känslopråk och samverkan i finlandssvenska skolor. Genom inspirerande material och tydliga värdegrundsteman får lärare verktyg för att arbeta med emotionella och kommunikativa färdigheter i skolvardagen.

Haru är ett koordinerande skolnätverk som stödjer finlandssvenska grundskolor i deras arbete med känslolärande och färdigheter att samverka. Målgruppen är klasserna 1–6. Genom att samla aktörer med liknande mål och värderingar blir Haru en plattform där pedagogiskt material, goda modeller och idéer delas. Allt handlar om hur man bygger en positiv och trygg verksamhetskultur med samsyn kring uppdraget och gemensam värdegrund.

Haru administreras av Svenska folkskolans vänner, som tillsammans med Moomin Characters finansierar skolnätverket. Nätverket, som lanserades i mars 2022, samarbetar i dag också med ett tiotal ideella organisationer.

Namnet Haru syftar på ön Klovharun utanför Pellinge i Borgå skärgård, där **Tove Jansson** och **Tuulikki Pietilä** bodde under somrarna.

Harus materialbank består av ett mångsidigt material som ger skolorna möjligheter att jobba med läsning och socioemotionella färdigheter under hela läsåret. Materialet är kategoriserat enligt moduler utgående från Harus värde-

grund. Till varje modul finns det bland annat material till flaggdagar och läsning. De bygger på aktiverande, språkstimulerande och kreativa arbetsätt.

Det handlar inte om tillfälliga kampanjer, utan om att förändra hela verksamhetskulturen i skolan. Till hjälp finns Harus årsklocka, en struktur där värdeord och teman är inplacerade över året för att ge kontinuitet.

– Meningen med materialbanken är att den ska stödja skolorna i deras arbete med emotionella och kommunikativa färdigheter, säger Harus koordinatör **Annette Jansson**.

Språk som verktyg för empati

Enligt Annette Jansson är det läsning och språk som ligger till grund för hela Harus verksamhetsidé:

– Utgångspunkten är att människan behöver ett språk. Utan ett språk kan vi inte uttrycka tankar och känslor eller sätta oss in i andra människors upplevelser. Det är också därför läsningen är ett så viktigt verktyg, för läsning ger möjligheter att resa i tid och rum och möta andra verk-

Foto Annette Jansson

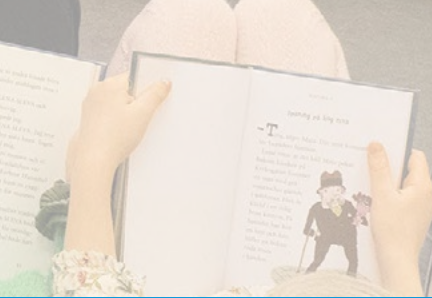

Foto Annette Jansson

ligheter än ens egen, säger hon.

Annette Jansson påpekar att läsning samtidigt utvecklar den språkliga uttrycksförmågan – och ett utvecklat språk stärker elevens möjlighet att bli den bästa versionen av sig själv,

Haru satsar på högläsning av vald litteratur, som uppmuntrar till dialog i klassrummet. Tove Janssons berättelser lämpar sig bra för just det här ändamålet för hon har ett rikt och nyanserat språk och hennes människosyn avspeglas i Muminvärldens empatiska förhållningssätt. Muminhu-

sets dörr är alltid öppen och kommer det en till gäst till middagen tar man bara fram en till stol. Det visar på en öppenhet och ett inkluderande sätt att leva – viktiga värderingar som omfattas av Haru och som vår värld behöver mer än någonsin.

– Genom läsningen kan vi närma oss också svåra teman, men på ett sätt som känns tryggt för eleverna, säger Jansson.

	HARMONI	LIKVÄRDIGHET	HUMANITET	VIDSYNTHET
aug-sept	okt-nov	dec-jan	feb-mar	apr-maj
<ul style="list-style-type: none"> • grundläggande värderingar • kompisfärdigheter • bemötande • delaktighet • gemenskap 	<ul style="list-style-type: none"> • trygghet • fred • tolerans • samarbete • antimobbning • självfyllit 	<ul style="list-style-type: none"> • solidaritet • gemensamt ansvar • god vilja • altruism • jämlikhet <p>Haru solidaritet</p>	<ul style="list-style-type: none"> • vänskap • goda relationer • empati • respekt • omsorg <p>Snälla februari</p>	<ul style="list-style-type: none"> • mångfald • öppenhet • nyfikenhet • samsyn <p>Maj med Mumin</p>
HÖGLÄSNING: böcker årskursvis + uppgifter				
VECKANS ÖVNING: socioemotionella färdigheter, känslöfärdigheter och styrkor				
ÅRSKLOCKA: material till flaggdagar				
DIALOG – SAMARBETE – GLÄDJE				

Från ord till handling: positiv pedagogik i praktiken

Positiv pedagogik är ett verktyg i Haru. Det är

fråga om ett förhållningssätt och en uppsättning metoder som innebär att man uppmärksammar positiva handlingar och användning av styrkor.

– Vi blomstrar när människor omkring oss ser det goda i oss, så vi behöver ha tilltro till varandras och elevernas förmågor och uppmuntra varandra, säger Jansson.

Det kan man göra med styrkespråk, som innebär att man noterar när någon använder sina styrkor och uttrycker det i form av uppmuntrande feedback: "Jag märkte att du visade medkänsla när du tröstade din kompis som var ledsen." Språket blir ett verktyg för att förstärka och uppmuntra det man vill se mer av.

– Det här måste man träna aktivt varje dag. Det handlar om tilltal i klassrummet och bemötande under hela skoldagen. Och det hjälper att bygga positiva relationer och självkänsla, säger Jansson.

Delakultur och samarbete

Skolorna i Haru uppmuntras att dela material och goda modeller. Hösten 2024 byggde lärarna i Vårberga skola i Borgå utgående från Harus material en helhet med språkstärkande verkstäder. Den delas nu till övriga Haruskolor.

Arbetet byggde på teman som berättande, muntlig framställning, drama och läsning, med fokus på lekfullhet och samarbete. Varje lärare valde ett tema utgående från sina styrkor och höll sedan en tematisk verkstad för alla årskurser, vilket var inspirerande för både elever och lärare.

Ett annat exempel är Harus läs- och skrivutmaning, som piloterades i Borgå under vårterminen 2025. Alla ettor i staden deltog i projektet som började med att klasserna valde en snäll-

Foto Rabbe Sandelin.jpeg

hetsutmaning som till exempel att ge komplimanger till varandra. Därefter läste de den gemensamma berättelsen "Den bortglömda

boken" och skrev vidare tillsammans på en egen berättelse, vilket resulterade i den nya texten "Det magiska halsbandet".

– Projektet gjorde gott för gemenskapen, säger **Fanny Mickos**, från Vårberga skola, som koordinerat arbetet.

Utöver arbetet med eleverna har projektet inspirerat till skolöverskridande samarbete och gemensam fortbildning. I Borgå har lärare från olika skolor mötts för att skapa gemensamma arbetssätt och dela erfarenheter.

– Jag har haft möjlighet att träffa alla lärare i Borgå och hålla verkstäder kring språkstärkande arbete med Haruteman. Det är jättefint att se hur hela kommunen satsar på läsning och välmående, berättar Jansson.

Systematiskt arbete ger effekter

Intresset för Haru har stadigt ökat och skolorna i nätverket blir allt fler. Sedan starten har nätverket också tagit flera steg framåt mot ett mer systematiskt arbetssätt. Många skolor har Haru på agendan på lärmöten och Haruteam som inspirerar och påminner kollegiet om vad som är på gång. Haru fortsätter också utvecklas utgående från skolornas behov och önskemål.

– Många skolor har tagit till sig Harus affischer som är lätta att hänga upp i skolan. De är en påminnelse om att se det goda och tala styrkespråk. Haru vill uppmuntra till en positiv verksamhetskultur, bygga tillit, relationer och en positiv gemenskap, säger Jansson.

Hon betonar att systematiskt arbete, kontinuitet och samsyn kring uppdrag och värderingar är helt avgörande för att skolorna ska lyckas.

Ulla Sivunen,

väitöskirjatutkija, Jyväskylän yliopiston Kielikampus / OKL

Kuva: Liisa Kallio

Suomalaista viittomakieltä käyttävien KHK-nuorten tekstikäytännöt ja oppimisympäristöjen saavutettavuus digiaikana

Johdanto

Oletko joskus miettinyt, miten kuurot ja huonokuuloiset (KHK) nuoret käyttävät eri kieliä ja millaisia heidän kieliympäristönsä ovat tämän päivän digitalisoituneessa maailmassa? Lähestyn väitöskirjatyössäni tätä aihepiiriä erityisesti sosiokulttuurisen lukutaitoperinteen (The New London Group, 1996), nuorten kieliympäristöjen ja saavutettavuuden näkökulmista.

Tutkimukseni kohderyhmästä käytetään erilaisia termejä, joista käytetyimpiä ovat 'kuulovammaiset', 'viittomakieliset', 'viittomakieltä käyttävät', 'viittomakieltä omaksuvat', 'kuurot' ja 'huonokuuloiset'. Nämä termit korostavat osaltaan eri näkökulmia ja merkitsevät osin hieman eri asioita. Tutkimukseeni osallistuneet identifioivat itsensä useimmiten kuuroiksi tai huonokuuloisiksi, minkä vuoksi käytän termejä, jotka ovat yhdenmukaisia heidän itseidentifioitumisensa kanssa. Loin tutkimuksessani suomen kieleen pohjautuvan lyhenteen KHK-nuoret, sillä vastaavaa termiä, DHH (Deaf and Hard-of-Hearing), käytetään englanninkielisessä tutkimuskirjallisuudessa.

Suomalainen viittomakieli (svk) on pieni kotimainen vähemmistökieli, jonka asemaa säätelevät useat eri lait (ks. Viittomakielilaki 359/2015). Suomessa käytetään myös suomenruotsalaista (svrk) viittomakieltä, jonka UNESCO on luokitellut kriittisesti uhanalaiseksi kieleksi. Viitotuilla kielillä on itsenäinen kielioppinsa ja rakenteensa. Arviot viittomakieltä äidinkielenään käyttävi-

en määrästä ovat vaihdelleet noin 3000–5500 välillä (ks. Rainò, 2025; Kuurojen liitto, 2025). Monet KHK-lapset ja nuoret omaksuvat ja käyttävät viittomakieltä jo varhaisesta iästä lähtien. Kotimaisia viittomakieliä käyttävät äidinkielenään, toisena kielenään tai muutoin osana kieli-repertuaariaan niin kuurot, huonokuuloiset kuin kuulevat henkilöt esimerkiksi perhepiirinsä tai työnsä kautta. Myös monet kuurot maahanmuuttajat oppivat suomalaisen viittomakielen osana kotoutumisprosessiaan (Sivunen & Juva, 2021).

Viitotut kielet ovat visuo-gesturaalisia kieliä ja niiden käyttäjäyhteisöillä – kuurojen ja viittomakielisten yhteisöillä – on oma historiansa ja kulttuurinsa, jotka ovat muotoutuneet ajan saatossa. Kotimaisten viittomakielten ja niihin liittyvän yhteisön synnyin katsotaan ajoittuvan 1850-luvulle, jolloin Porvooseen perustettiin ensimmäinen kuurojen koulu. Koulun perusti C.O. Malm, itsekin kuuro opettaja, joka oli saanut oppinsa ja innoituksensa Tukholman Manillan kuurojen koulusta.

Viittomakielten aseman kehitys on ollut historiallisesti varsin vaihtelevaa, mutta viitotut kielet ja niitä käyttävät yhteisöt ovat aina olleet varsin marginaalisessa asemassa suomalaisessa yhteiskunnassa, kuten usein muutkin kieli- ja kulttuurivähemmistöt. Ensimmäisen kuurojen koulun perustamisen jälkeen seurasi 1900-luvun alusta vuosikymmeniä kestänyt ajanjakso, jolloin viittomakielten käyttö kouluopetuksessa kiellettiin osana kansainvälistä niin sanotun oralismin suun-

tausta (Salmi & Laakso, 2005). Viittomakielet alkoivat palata opetukseen vähitellen 1970-luvulla, kun ymmärrys viittotuista kielistä, monikielisydestä ja yksilön oikeuksista kehittyi. Sekä kansainväliset että kotimaiset kielitieteelliset tutkimukset ovat jo vuosikymmenten ajan osoittaneet, että viittotut kielet ovat luonnollisia ja ilmaisuvoimaisia kieliä siinä missä puhutut kieletkin.

Kotimaisilla viittomakielillä opitaan ryhmämuotoisesti pääasiassa muutamissa erityisluokissa eri puolilla Suomea. Lisäksi viittomakieltä käytetään jonkin verran yleisopetuksen luokissa ja ylemmillä koulutusasteilla, useimmiten viittomakielen tulkkauksen kautta, kun viittottua kieltä käyttävät oppilaat ja opiskelijat suorittavat opintojaan lähikouluissa ja yleisissä oppilaitoksissa osana inklusiivisen kasvatuksen ja opetuksen suuntausta (ks. Haualand ym., 2024; Selin-Grönlund ym., 2014). Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 2014 (Opetushallitus, 2016) sisältävät viittomakielisiä oppijoita koskevia oppimääriä, kuten viittomakieli ja kirjallisuus sekä suomi viittomakielisille ja ruotsi viittomakielisille (OPH).

Tutkimuksen toteutus

Laadullinen väitöstutkimukseni perustuu pääosin 25 kuoron ja huonokuuloisen, 13–28-vuotiaan nuoren ja nuoren aikuisen teemahaastatteluihin, jotka olivat toteutukseltaan monimuotoisia. Haastattelin nuoria sekä kentällä eri tapahtumissa että etänä Zoom-videoneuvottelusevelluksessa ja WhatsApp-sovellusta käyttäen sen mukaan, miten ja missä tutkimuksen osallistujia halusi toteuttaa haastattelun. Kerätty ja litteroitu kaksikielinen aineisto on laajin Suomessa koskaan kerätty aineisto tästä suomalaista viittomakieltä käyttävästä ikäryhmästä. Lisäksi käytin täydentävänä tutkimusaineistona nuorille suunnattua alkukartoituskyselyä.

Lähestyn tutkimuksen kohderyhmää intersektionaalisesti ja kieli- ja kulttuurilähtöises-

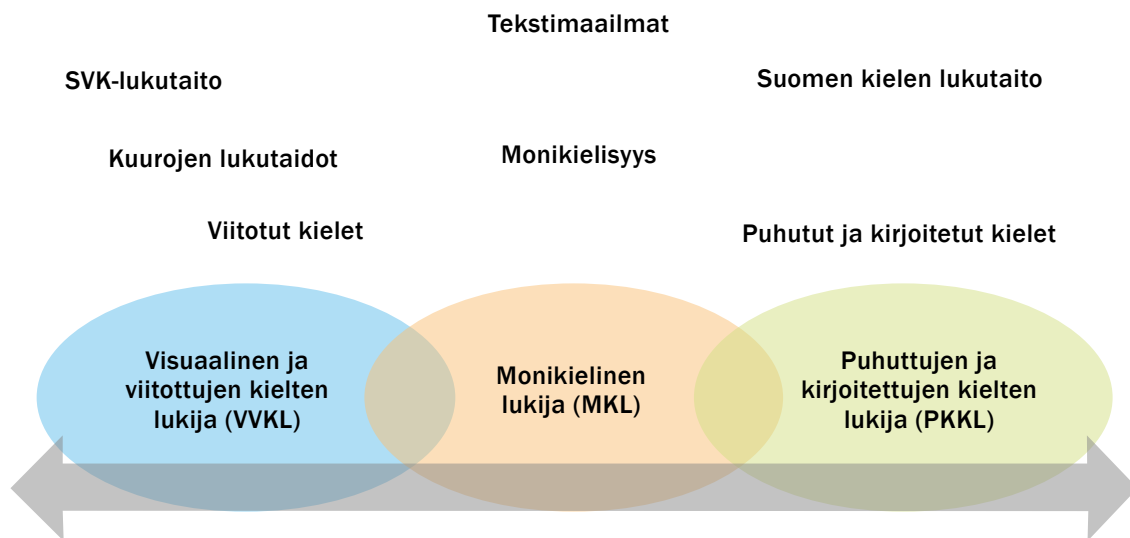
ti. Pysin tarjoamaan uudenlaisen näkökulman KHK-nuorten tekstikäytänteisiin ja -maailmoihin, joissa viittotut kielet ovat mukana nuorten kokemusten, käsitysten ja kuvausten kautta. Tutkimukseni tavoitteena on tuoda esiin myös ne esteet, jotka vaikeuttavat monikielisten nuorten täysimääräistä osallistumista ja oppimista tutkimukseni viitekehysessä. KHK-nuorten monenlaisissa kieliympäristöissä olevien esteiden tunnistaminen ja poistaminen on tärkeää, jotta nuorten oppimis- ja toimintaympäristöt olisivat aidosti inklusiivisia ja saavutettavia.

Tutkimuksen ensimmäisessä osassa tarkastelen nuorten mediankäyttöä ja mediaympäristöjä sosiaalisina ja kulttuurisina käytänteinä (Sivunen, 2024). Toisessa osassa tutkin KHK-nuorten kokemuksia teknologiavälitteisestä oppimisestä (engl. Technology Enhanced Learning), erityisesti etäopetuksesta (Sivunen, 2025). Näissä teknologiavälitteisissä oppimisympäristöissä (TEL) nuoret ovat käyttäneet erilaisia teknologioita, kuten videoneuvottelusevelluksia, etätulkkausta ja kuulon apuvälineitä. Tarkastelen myös nuorten käyttämää sosiaalista mediaa ja netin sosiaalisia verkkoja KHK-nuorten oppimisympäristöinä.

KHK-nuorten monikielisyys monilukutaidon viitekehysessä

Tulokset osoittavat, että KHK-nuoret muodostavat monilukutaidon ja mediankäytön osalta heterogeenisen ryhmän, jossa on merkittäviä kielellisiä, kulttuurisia ja yksilöllisiä eroja. Aiemmissa niin kotimaisissa kuin kansainvälisissä tutkimuksissa on osoitettu, että viittomakieliset, KHK-lapset, -nuoret ja -aikuiset, ovat useimmiten monikielisiä, mikä on tullut vahvasti esille myös tutkimukseni. Tutkimukseeni osallistuneet KHK-nuoret ovat kaikki monikielisiä eri painotuksin. Erot näkyvät siinä, miten osa nuorista on kuvannut painottuneensa lukemisessaan ja kielenkäytössään enemmän viittottujen kielten puolelle ja osa taas

Monilukutaito – Uudet lukutaidot

Kuvio 1. SVK:tä käyttävien KHK-nuorten lukutaitojatkumo (Sivunen, 2024)

puhuttujen ja kirjoitettujen kielten puolelle. Samansuuntaisia tuloksia on tullut suomalaisen viittomakielen oppimistuloksia perusopetuksen 7.–9. vuosiluokilla kartoittaneessa raportissa (Huhtanen ym., 2016). Osa puolestaan kokee lukevansa ja hallitsevansa hyvin sekä kirjoitetut, puhutut että viitotut kielet. Nuorten kaksi- ja monikielisyteen ja kieli-identiteettiin liittyvät piirteet vaikuttavat siten myös KHK-nuorten median käyttö- ja lukutapoihin. Nuoret voidaan luokitella karkeasti jaoteltuna kolmeen ryhmään heidän median käyttönsä, tekstikäytäntöjensä ja kieli-profiiliensa perusteella.

Nuoret lukevat verkossa monenlaisia ja monikielisiä tekstejä: kirjoitettujen kielten (suomi, englanti, muut kielet) lisäksi he lukevat suomalaisella viittomakielellä tuotettuja tekstejä (videoita) ja lisäksi usein myös muita ulkomaisia viittomakielisiä ja kansainvälistä viittomista (International Sign). Osa KHK-nuorista tarvitsee enemmän tukea, äidinkielistä ja kaksikielistä opetusta erikielisten tekstien parissa, riippuen mihin kohtaan lukutaitojatkumossa (Sivunen, 2024) he sijoittuvat.

Kaikki osallistujat kuvasivat tarvitsevänsä ja hyötyvänsä tekstityksestä eri mediasisältöjen parissa. Kuitenkin huomattava osa tutkimuksen osallistujista (Kuvion 1 PKKL-ryhmä) kuvasi tarvitsevänsä tekstitystä myös viittomakielisten mediatekstien

kanssa, sillä heidän kielitaitonsa ei ole riittävä eri aihepiireistä tuotettujen viitottujen tekstien eli videoitten lukemiseen. Viimeaikaisten Viittomakielibrometrien (Rainò, 2021 & 2025) mukaan suuri osa viittomakieltä omaksuvista ja käyttävistä lapsista ei saa viittomakielen tai viittomakielistä opetusta koulussaan, mikä osaltaan selittää nuorten usein heikommen kieli- ja lukutaidon svk:ssa.

Tutkimuksissani (Sivunen 2024 & 2025) nousi esiin, kuinka sosiaalinen media sekä sen kotimaiset ja kansainväliset verkostot tarjoavat KHK-nuorille mahdollisuuden käyttää viitottuja kieliä vapaasti. Samalla ne luovat tilan kieli-identiteetin vahvistumiselle ja vertaissuhteiden rakentumiselle. Haastateltavat kuvasivat kokemuksiaan ja tekstuaalista toimintaansa muun muassa seuraavasti:

Tykkään tosi paljon myös viittoa kansainvälisellä viittomisella. Mulle tulee aina uusia kavereita ulkomailta. (E5, alkuperäinen teksti svk:llä; Sivunen, 2024.)

Olen viittonut yksin (videoita), ja joku toinen ulkomailla näkee, että hän haluaa samanlaisen, niin hän lisää oman (video) osuutensa siihen, minkä mä olin aikaisemmin tehnyt, vaikka jostain hihtämi-

sestä tai leikkimisestä. Mä vähän niinku leikin, esimerkiksi vaikka tulkkia, viittomakielen etätulkkia, jolla on mikkipanta päässä. Esitän siinä, vaikka että (amerikkalaisella viittomakielellä) ”I need to call”, johon toinen vastaa vaikka että ”I need to call a doctor”, johon vastaan että ”OK” ja pirautan numeroon tärkeän näköisesti ja esitän kuuntelevani ja tulkkaavani, että puhelin soi ”it’s ringing”. Tehdään tällaisia hassuja videoita. (J10, alkuperäinen teksti svk:llä; Sivunen, 2024.)

KHK-nuorten digitaaliset tilat ja verkostot viittouine sisältöineen ilmentävät osallisuuden kulttuuria, jossa he voivat osallistua omaehtoisesti sisältöjen tuottamiseen, jakamiseen ja omanlaiseen itseilmaisuuksiin ja kulttuuriseen tuottamiseen (ks. Kupiainen & Sintonen, 2009, s. 14).

Nuorten teknologiavälitteisten oppimisympäristöjen saavutettavuus ja koulutuksen inklusiivisuus

Väitöstutkimukseni toisessa osatutkimuksessa perehdyin 23 nuoren kokemuksiin ja käsityksiin teknologiavälitteisistä (TEL) oppimis- ja kieliympäristöistä ja erityisesti nuorten etäopiskelusta, jossa kartoitin heidän kokemuksiaan myös korona- vuosien osalta. Tämän osatutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten kielten käyttö ja saavutettavuus toteutuvat TEL-ympäristöissä, mitkä tekijät edistävät tai estävät vuorovaikutusta ja oppimista sekä miten nuorten kieli- ja lukutaidot heijastuvat heidän kokemuksissaan. Tulokset osoittavat, että TEL-ympäristöt ovat usein osittain esteellisiä. Syitä tähän ovat muun muassa viittomakielen tai puheesta tekstiksi -tulkkaamisen puuttuminen ja viittomakielentaitoisten opettajien puute.

Osa nuorista koki teknologiavälitteiset oppimisympäristöt miellyttäväksi, erityisesti silloin kun käytössä oli tulkkauspalveluita. Rinnakkais-

kieleily eli kielten joustava limittäinen käyttö myös tuki nuorten oppimista. TEL-ympäristöjen rajoitteet tuovat esiin laajempia haasteita pääsyssä viittomakielisiin ympäristöihin koulutuksen kentällä. Teknologiavälitteisyys ja etäopetus voivat entisestään vaikeuttaa ymmärtämistä ja vuorovaikutusta. Eräs nuori kuvasi haastattelussa kokemuksiaan etäopetuksesta, missä ei ollut tulkkausta eikä viittomakielentaitoista opettajaa: ”Mä aina välillä tipuin, en kuullut mitä siellä sanotaan, mä en oikein aina tiennyt, että mitä siellä tapahtuu.” (P16, alkuperäinen teksti suomalaisella viittomakielellä; Sivunen, 2025.)

Tämänkaltaiset esimerkit tutkimusaineistossa herättävät isoja kysymyksiä koulutuksen inklusiivisuudesta ja yhdenvertaisuudesta, sillä KHK-nuorten kuvaukset TEL-ympäristöistä heijastavat yleistä opetuksen tilaa ja viitottujen kielten asemaa koulumaailmassa ja koulutuksen eri asteilla. Useat nuoret kuvasivat kuormittumista esteellisissä oppimisympäristöissä, kun opetusympäristöt eivät ole aina täysin saavutettavia ja mahdollista viitottujen kielten käyttöä. Vaikka Suomen opetussuunnitelmat korostavat inklusiivisuutta ja kielitietoisuutta, opetuksen toteutus käytännön tasolla ei aina tunnista oppijoiden moninaisuutta ja heidän monikielisyttään.

Pohdinta

Internetin ja medioituneen yhteiskunnan myötä kielenkäytön ja oppimisen mahdollisuudet ovat muuttuneet radikaalisti, myös pienissä vähemmistökielissä ja -kulttuureissa. Videomuotoiset viestintämahdollisuudet ja nopeat verkkoyhteydet ovat mullistaneet tekstikäytänteitä varsinkin viitotuissa kielissä. Viitottuja tekstejä voidaan nyt lukea, jakaa ja tuottaa verkkoon käytännössä rajattomasti puhuttujen ja kirjoitettujen kielten rinnalla. Digitalisaatio on lisännyt viittomakielten näkyvyyttä ja käyttömahdollisuuksia mahdollistaen niiden omaksumisen ja oppimisen myös viitottu-

jen mediasisältöjen ja reaaliaikaisten videoyhteyksien kautta. Näin ollen KHK-nuoret hyödyntävät varsinkin vapaa-ajallaan monilukutaitojaan monenlaisissa digitaalisissa ja hybrideissä tiloissa – eri ympäristöissä, konteksteissa ja teknologisin välinein. Tutkimukseeni osallistuneiden kokemuksesta nousee viittotujen vähemmistökielten heikompi asema koulutuksen kentällä, sillä suurimmalla osalla KHK-nuorista näyttäisi olevan varsin rajalliset mahdollisuudet käyttää, oppia ja kehittää kielitaitoaan suomalaisessa viittomakielessä koulumaailmassa ja koulutuksen eri asteilla.

Kouluopetuksessa yksikielisyttä on pidetty normina. Suomen vähemmistökielillä on yhteistä se, että ”– haasteina ovat kielten elinvoimaisuus, kielellisten oikeuksien toteutuminen ja kielten käyttömahdollisuudet” (Valtioneuvosto, 2022 s. 7). Valtioneuvoston kielipoliittinen ohjelma viittaa tässä saamen kielisiin, romanikieleen, viittomakieleen, karjalan kielisiin ja muihin kielisiin (tataari, jiddišh ja muut kuin kotoperäiset kielet). Vasta viime aikoina suomalaisen viittomakielen asema on jossain määrin vahvistunut Suomessa muun muassa viittomakielen lainsäädännöllisen tunnustamisen ja parantuneiden palveluiden ja koulutuksen myötä.

Perusopetuksen opetussuunnitelmat (Opetushallitus, 2016) sisältävät osioita ja tavoitteita, jotka koskevat viittomakielisiä ja viittomakieltä käyttäviä oppijoita. Tutkimustulokset (Sivunen, 2024) osoittavat kuitenkin, että KHK-nuorten mahdollisuudet monilukutaidon oppimiseen ja kauduvat Suomessa epätasaisesti. Tämä näkyy heidän erilaisissa kieli- ja lukutaitoprofiileissaan. Toisen osatutkimuksen (Sivunen, 2025) tuoreet havainnot tuovat esiin, että syrjivät käytännöt ovat edelleen läsnä KHK-nuorten koulutuspoluilla – niin teknologisesti tuetuissa oppimisympäristöissä kuin laajemmin suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Kielellisesti saavutettavien oppimisympäristöjen rakentaminen on keskeinen edellytys yhdenvertaisten oppimismahdoli-

suuksien edistämiseksi kaikilla koulutuksen tasoilla. KHK-nuorten monikielisyden tukeminen ja viittomakielten arvostaminen on avain heidän yhdenvertaiseen osallisuuteensa ja kielten luontevaan käyttöön monenlaisissa oppimisympäristöissä – samalla se rikastuttaa koulumaailmaa ja avaa uusia näkökulmia kaikille.

Lähteet

- Haualand, H., Hjulstad, J., Ødemark, I. L., & Kermit, P. (2024). Where can I sign my language? A systematic literature review (2000–2019) of young people’s access to sign language socialisation spaces in the Nordic countries. *Disability Studies Quarterly*, 44(1). <https://doi.org/10.18061/dsq.v44i1.8409>
- Huhtanen, M., Puukko, M., Rainö, P., Sivunen, N., & Vivolin-Karén, R. (2016). Viittomakielen oppimistulokset perusopetuksen 7.–9. vuosiluokilla 2015. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.
- Kupiainen, R. & Sintonen, S. (2009). Medialukutaidot, osallisuus, mediakasvatus. *Gaudeamus*.
- The New London Group (1996). *A Pedagogy of Multiliteracies: Designing Social Futures*. *Harvard Educational Review*, 66(1), 60–92.
- Kuurojen liitto (2025). <https://kuurojenliitto.fi/viittomakieliset/> (Katsottu 2.8.2025)
- OPH. Viittomakieliset oppijat. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/viittomakieliset-oppijat> (Katsottu 5.8.2025)
- Rainö, P. (2021). Viittomakielibarometri 2020. Oikeusministeriö.
- Rainö, P. (2025). Viittomakielibarometri 2024. Oikeusministeriö.
- Salmi, E., Laakso, M., & Kuurojen liitto. (2005). *Maahan lämpimään: Suomen viittomakielisten historia*. Kuurojen liitto.
- Selin-Grönlund, P., Rainö, P., & Martikainen, L. (2014). Kuurojen ja viittomakielisten oppilaiden lukumäärä ja opetusjärjestelyt: Selvitys lukuvuoden 2013–2014 tilanteesta. Opetushallitus.
- Sivunen, U. (2025). Lived experiences of language use and (in)accessibility among multilingual deaf and hard-of-hearing adolescents and young people in technology-enhanced learning in Finland. *Deafness & Education International*, 1–27. <https://doi.org/10.1080/14643154.2025.2521094>
- Sivunen, U. (2024). Suomalaista viittomakieltä käyttävien kuurojen ja huonokuuloisten nuorten mediankäyttö ja mediaympäristöt sosiaalisina ja kulttuurisina käytänteinä. *Apples - Journal of Applied Language Studies*, 18(3), 88–115. <https://doi.org/10.47862/apples.145537>
- Sivunen, N., Juva, P., (2021). Kuurot maahanmuuttajaopiskelijat Suomen kotoutumiskoulutuksessa. *Soveltavan kielitutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto; Kielikoulutuspolitiikan verkosto*.
- Valtioneuvosto. (2022). *Kielipoliittinen ohjelma: Valtioneuvoston periaatepäätös*. Valtioneuvosto.
- Viittomakielilaki. (359/2015).

Tutkimuksen kotisivu

<https://www.jyu.fi/fi/hankkeet/vikhmot>

Viittomakielinen ja englanniksi tekstitetty tutkimuksen esittely Youtubessa (2022)

Bitly-linkistä

<http://bit.ly/4myvcEn>

Tavoitteena on ennaltaehkäisy ja oikea-aikainen tuki

Haastattelin kesäisessä Kajaanissa Heli Rytivaaraa, joka on toiminut neljä vuotta Kainuussa sairaalaopetuksen konsultoivana erityisopettajana. Toiminnasta tuli lakisääteistä 1.8.2025 tuen uudistuksen myötä.

Miten päädyit nykyiseen työhösi?

Olen työskennellyt pitkään erityisluokanopettajana sellaisten oppilaiden kanssa, joilla on ollut tunne-elämän haasteita. Jo tällöin tein tiivistä yhteistyötä sairaalaopetuksen kanssa. Ensimmäiset työvuoteni konsultoivana erityisopettajana olin mukana opetus- ja kulttuuriministeriön hankkeessa. Kainuussa tehtävää on jatkettu hankkeen jälkeen palkkaamalla kaksi konsultoivaa erityisopettajaa.

Miten kuvaisit työtäsi ja sen tavoitteita?

Oppilaiden haasteet liittyvät esimerkiksi tunne-elämään, psyykkiseen oireiluun, käyttäytymisen haasteisiin, koulua käymättömyyteen, kiusaamiseen ja somaattisiin sairauksiin.

Konsultoivan erityisopettajan työn painopiste on ennaltaehkäisyssä. Tavoitteena on tuoda tukea oppilaan omalle koululle, jotta oppimisen ja koulunkäynnin haasteisiin voitaisiin puuttua mahdollisimman varhain ja tehokkaasti. Oikea-aikaisuudella voidaan parhaimmillaan ehkäistä ongelmien kasautumista ja esimerkiksi välttää tarvitemasta erikoissairaanhoidon palveluja.

Pyrimme alueelliseen tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Maakunta on laaja ja välimatkat ovat pitkät. Myös reuna-alueilla asuvat oppilaat ovat oikeutettuja samanlaiseen tukeen kuin keskuksissa asuvat.

Mitä työviikkoosi kuuluu?

Pyrimme aloittamaan työviikon omalta koululta, eli Palokankaan koululta (Kajaanin sairaalakuulu). Meillä on konsultoivien tiimi, johon kuuluu kahden konsultoivan erityisopettajan lisäksi integraatio-ohjaaja. Työskentelemme tiiviisti sairaalakuulun rehtorin ja erityisluokanopettajien kanssa. Maanantaiaamuisin teemme katsauksen oman koulun oppilaiden tilanteeseen, ajankohtaisiin asioihin ja viikon töihin. Koulullamme on moniammatilliset ohjausryhmät, joissa me konsultoivat erityisopettajat olemme mukana. Tiiminä teemme myös työn suunnittelua viikottain. Muutoin työskentelemme koko Kainuun alueella.

Konsultoiville erityisopettajille yhteydenotot tulevat suoraan kouluilta tai lasten ja nuorten psykiatrian osastoilta ja poliklinikoilta. Tukemme voi kohdistua joko yksittäiseen oppilaaseen, oppilasryhmään tai jopa koko koulun toimintakulttuuriin. Yleensä menemme jollekin koululle seuraamaan tuen tarpeessa olevaa oppilasta hänen omaan luokkaansa tai esiopetusryhmäänsä. Yleensä oppilas ei tiedä, että olemme ryhmässä tutustumassa juuri häneen. Toimimme ryhmissä lasten kanssa ja näin näemme ne pulmat, jotka oppilaalla on oppimisessaan, käyttäytymisessään tai muussa koulunkäynnissä. Seuraamme oppilasta oppitunneilla ja vapaissa tilanteissa. Tämän jälkeen keskustelemme opettajan ja/tai muun koulun henkilökunnan kanssa.

Olemme kouluilla opettajien apuna ja tukena. Mietimme opettajien yhteiseen asiantuntemukseen ja kokemukseen nojaten, kuinka oppilaan asioita voisi edistää koululla. Kartoitamme lapsen tai nuoren tilanteen kokonaisuutena ja mietimme, millaisia tukikeinoja kunkin oppilaan tai ryhmän kanssa kannattaisi lähteä kokeilemaan. Kartoitamme, millaisia palveluja oppilas ja koulu voisi tarvita ja saada, jotta oppilaan koulunkäynti helpottuisi.

Kainuussa välimatkat ovat pitkiä ja koulupäivän aikana ei välttämättä pystytäkään järjestämään rauhallista keskustelu-aikaa. Tarvittaessa järjestämme keskustelun myöhemmin etäyhteyksin. Luonnollisesti toimintamme taustalla on huoltajan suostumus, kun käsitellään yksittäisen oppilaan asioita.

Olemme yhteydessä oppilaan yhteistyötahoihin ja tietenkin huoltajiin. Koulupsykologit, kuraattorit ja miekkarit eli psykiatriset sairaanhoitajat sekä hoitotaho ovat tärkeitä yhteistyökumppaneitamme.

Olemme vierellä kulkijoita. Opettajat ovat ammattitaitoisia, ja heillä on valtavasti osaamista ja tietotaitoa. Kun on aikaa pysähtyä rauhasa miettimään, saattavat monet ratkaisut syntyä jo siinä. Usein jo se, että opettaja saa puhua ja miettiä työasioita toisen ammattilaisen kanssa, saattaa tuoda ratkaisuja vaikeisiin tilanteisiin.

Jos oppilas ohjautuu avo- tai osastoluokalle, voimme tuoda tietoa oppilaasta sairaalakoulun

Heli Rytivaara, kuva: Pirjo Laatikainen.

opettajille. Pohdimme jo ennen siirtoa oman koulun ja huoltajien kanssa, millaiset tavoitteet sairaalakoulujaksolle ovat. Jos oppilaalla on kontakti erikoissairaanhoidon, konsultoivat ovat mukana moniammatillisissa koulupalavereissa ja hoitoneuvotteluissa. Tavoitteena on, että avoluokalle kaikki oppilaat tulisivat konsultaation kautta.

Mitkä ovat työsi parhaita puolia?

Koen, että työni on merkityksellistä. Saan olla tekemisissä lasten ja nuorten kanssa. Lisäksi saan työskennellä monenlaisten ammattilaisten kanssa. Pari- ja tiimityöskentely on antoisaa. Keskustelemme paljon ja etsimme ratkaisuja yhdessä. Jo opettajien työtaakan ja -huolien jakaminen tuntuu tärkeältä. Parhaimmillaan pystymme autamaan oppilaan lisäksi myös opettajaa, oppilasryhmää ja koko kouluyhteisöä sekä tietenkin oppilaan perhettä.

Työssäni liikun koko maakunnan alueella. Olen päässyt näkemään erilaisia kouluja ja tutustunut niiden henkilökuntaan. Ja tässä työssä ei kyllästy, sillä kahta samanlaista päivää ei ole.

Mitkä asiat tuovat työhön haastetta?

Välillä tunnen riittämättömyyttä, esimerkiksi jos yhteydenoton ja yhteistyön aloittamisen välissä on mennyt aikaa. Välillä tapaaminen voi viivästyä viikkoja. Lukuvuoden aikana työmäärä vaihtelee. Välillä on kiireisempiä jaksoja. Kuitenkin odotusaika on mielestäni kohtuullinen täällä Kainuussa.

Palokankaan koulun rehtori Eetu Koistinen kertoo, että useassa kunnassa voi erityisopetuksen henkilöstöä olla erittäin vähän tai he ovat muodollisesti epäpäteviä tai kokemattomia. Konsultoivat erityisopettajat voivat tarjota apua mahdolltomalta tuntuvaan tilanteeseen, jossa niin opettajan kuin oppilaskin ovat menettäneet uskonsa.

Sairaalakoulujen lasten ja nuorten psykiatrian osasto-opetuksessa on vain rajallinen määrä paikkoja, ja opetukseen osallistuminen vaatii oppilaiden fyysistä läsnäoloa osastoilla. Osastojen vuodepaikkoja on viimeisen vuosikymmenen ajan vähennetty runsaasti. Tilalle on tullut avohoidon toimintaa, mikä sairaalakouluissa on tarkoittanut avoluokkia. Avoluokissa opiskelevat oppilaat asuvat kotonaan tai asumisyksikössä. Tämä ei ole mahdollista kauempana (+50 km) asuville oppilaille. Konsultatiivinen sairaalaopetus tarjoaa mahdollisuuden, jolla pääsemme tukemaan myös kauempana asuvia lapsia heidän lähikouluissaan.

Kainuussa tämä maakunnallinen toiminta on saanut hienon alun. Konsultoivat erityisopettajamme työskentelevät kaikissa Kainuun kunnissa, ja olemme saaneet rakennettua myös verkostoa siten, että heihin osataan myös ottaa yhteyttä.

Konsultoivana erityisopettajana joudun työssäni kohtaamaan välillä erityisen haastaviakin asioita. Tällöin korostuu hyvän työyhteisön ja tiimityön merkitys ja tuki. On tärkeää saada keskustella työkavereiden kanssa, sillä ymmärrämme hyvin toistemme työn ja siihen

kuuluvat haasteet. Tarvittaessa saamme työnohjausta.

Miten voisimme ryhmämuotoisessa tuessa paremmin huomioida oppilaiden erilaisia tuen tarpeita?

Opettajan hyvä tahto on erittäin hyvä alku, mutta lisäksi tarvitaan menetelmiä. Samat hyvän opetuksen keinot ja menetelmät auttavat useimpia oppilaita, niin lukivaikeuksisia kuin neopsyirteisiäkin oppilaita, mutta myös heitä, joilla ei ole oppimisessa erityisiä haasteita. Opetuksen strukturoinnilla on yllättävän suuri vaikutus. Oppitunnin aloittaminen, kulku ja lopetus kannattaa suunnitella tarkkaan. Tavoitteiden sanoittaminen, käsitteiden läpikäynti, ohjeiden selkeys ja toiminnan ohjaaminen ovat hyviä keinoja. Ryhmään tulee luoda turvalliset rutiinit, ja niistä on pidettävä kiinni.

Koko koulun toimintakulttuuri täytyy rakentaa oppilaan hyvinvointia ja oppimista tukeväksi. Kaikkien koulun aikuisten täytyy sitoutua sovituihin periaatteisiin. Rehtorin rooli on tässä todella tärkeä.

Oppilaan ja opettajan vuorovaikutussuhde on työskentelyn keskiössä. Kun aikuinen muodostaa oppilaaseen henkilökohtaisen suhteen ja tutustuu häneen, voi se auttaa oppilasta paljon. Tällöin opettaja saa paremmin selville oppilaan pulmien alkusyyntä. Sanoisin, että näe ensin oppilas ja sen jälkeen vasta hänen pulmansa.

Sanoisin myös opettajille, että hae oppilaalle apua mieluummin liian aikaisin kuin liian myöhään. Älkää miettikö huoltanne oppilaasta pelkästään omassa mielessänne. Meiltä voi aina kysyä, mitä haastavassa tilanteessa voisi tehdä. Avun pyytämisen kynnyksen pitää olla matala.

FinRAn Kielikukko-lehti hakee päätoimittajaa ja/tai toimituskunnan jäseniä

*Kielikukko on neljä kertaa vuodessa ilmestyvä FinRAn kustantama lehti, joka jakaa ajankohtaista tietoa lukemisen, kirjoittamisen ja oppimisen tutkimuksesta sekä hyvistä opetuskäytännöistä erityisesti opettajille. Lehti etsii nyt uutta **päätoimittajaa ja/tai toimituskunnan jäseniä**.*

Päätoimittajan ja toimituskunnan tehtävät

Päätoimittaja vastaa lehden toimitusprosessista ja delegoi tehtäviä toimituskunnalle. Toimituskunnan tehtäviin kuuluu muun muassa:

- teemanumeroiden ja artikkeleiden ideointi sekä kirjoittajien kutsuminen
- artikkeleihin liittyvä sopimusliikenne
- tekstien lukeminen ja editointi
- oikovedosten tarkistaminen

Lisäksi päätoimittaja vastaa seuraavista:

- lehden linjauksista keskusteleminen FinRAn johtokunnan kanssa
- lehteä koskeviin viesteihin vastaaminen
- artikkelien lähettäminen taittoon ja painoluvan antaminen
- postituslistan kokoaminen ja hyväksyminen

Mitä tarjoamme?

Toimitamme lehteä vapaaehtoisvoimin, mutta tarjoamme kiinnostavan näköalapaikan suomalaisen lukutaitotyöhön ja oppimisen tukeen. Tehtävässä pääset tutustumaan laaja-alaisesti alan tutkimusprojekteihin ja opetuskäytäntöihin sekä työskentelemään dynaamisessa ja mukavassa porukassa. Saat kokemusta lehden toimitamisesta, sen johtamisesta ja aikatauluttami-

sesta. Halutessasi voit osallistua myös muuhun FinRAn toimintaan (<https://finrainfo.fi/>).

Nykyinen päätoimittaja tukee sinua tehtävässä ainakin ensimmäisen vuoden ajan ja opastaa käytännön asioissa. Käytössäsi on runsaasti valmiita ohjeita ja materiaaleja.

Mitä hakijalta toivotaan?

Toivomme hakijalta kiinnostusta lukutaitotyöhön ja oppimisen tukemiseen. Arvostamme yhteistyökykyä, huolellisuutta ja halua oppia uutta. Aikaisempi kokemus toimitustyöstä tai viestinnästä katsotaan eduksi, mutta ei ole välttämätöntä. Tärkeintä on innostus tehtävää kohtaan ja halu kehittää lehteä yhdessä toimituskunnan kanssa.

Kiinnostuitko?

Lähetä vapaamuotoinen hakemuksesi 30. syyskuuta 2025 mennessä osoitteeseen finrainfo@gmail.com otsikolla "Hakemus päätoimittajaksi". Voit vaihtoehtoisesti hakea toimituskunnan jäseneksi – tällöin otsikoksi "Hakemus toimituskuntaan".

Lisätietoja antaa päätoimittaja Sari Sulkunen: sari.sulkunen@finrainfo.fi

Mervi de Heer

on suomen kielen ja kulttuurin
vieraileva lehtori Szegedin
yliopistossa Unkarissa ja
fennougristiikan väitöskirjatutkija
Uppsalan yliopistossa

Onnistuneita ja haastavia opetuskokeiluja yliopistotasoisessa suomen kielen opetuksessa

Suomen kielen kielitaitokurssit Szegedin yliopistossa Unkarissa tarjoavat puitteet monipuolisiin opetusmetodien kokeiluihin. Tässä artikkelissa esittelen neljä opetuskokeilua, joita yhdistää pyrkimys monipuolistaa opiskelijoiden kielenkäyttökonteksteja. Onnistuneimmat kokeilut olivat kieliopin vertaisopetustehtävän toteutus ja edistyneille opiskelijoille suunnatun keskustelumateriaalin laatiminen yhteistyössä opiskelijoiden kanssa. Haasteellisiksi osoittautuivat kahden yliopiston välinen verkko-tandem ja roolipelipohjainen keskustelukurssi. Onnistuneita kokeiluja yhdistävät tekijät ovat mahdollisuus valintaan, konkretia, tuttuus ja tarkasti rajattu toteutusaika.

AVAINSANAT: S2, yhteisöllisyys, opetuskokeilu, Unkari

Ulkomaalaisessa yliopistossa tapahtuvan suomen kielen opetuksen haasteena on kielenkäyttötilanteiden rajoittuminen luokkahuonetilanteisiin. Luonnollisen suomenkielisen ympäristön puute rajaa altistumista kielelle ja kohtaamisia erilaisten puhujien välillä. Unkarilaisessa yliopistomaailmassa opetus on usein opettajajohtoista. Suomen kielen ja kulttuurin lehtorina pyrin monipuolistamaan opetus- ja oppimistapoja linjakkaan oppimistavoitteita tukevan opetuksen varmistamiseksi ja tarjoamaan opiskelijoille sekä haasteita että oppimisen elämyksiä. Vuosina 2023–2025 suunnittelin ja toteutin useita opetuskokeiluita Szegedin yliopiston kielitaitokursseilla kandidaatti- ja maisteriryhmissä. Tässä artikkelissa esittelen kaksi hyvin onnistunutta ja kaksi heikommin onnistunutta kokeilua. Lopuksi pohdin erityisesti onnistuneisiin kokeiluihin johtaneita tekijöitä. Selkeästi onnistuneiden kokeilujen käyttövalmiit materiaalit ovat saatavissa Kielibuusti-palvelun kautta. Lisäksi Kalevalaa käsittelevän onnistuneen kokeiluni kuvaus on luettavissa Kielikukon numerosta 3/2024 (De Heer, 2024).

Szegedin yliopistossa Unkarissa suomalais-ugrilainen kielentutkimus on perinteikäs oppiaine, jonka tieteellisessä ja pedagogisessa toiminnassa nivoutuvat monikielisyys sekä kansainvälisyys luonnollisella tavalla. Suomen kieltä ja kulttuuria tarjotaan osana suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen opintoja kaikilla tutkintotasoilla, mutta kokonaisuudet ovat valittavissa vain sivuaineena. Lisäksi vuonna 2024 on alkanut laaja vain suomen kieleen ja kulttuuriin keskittyvä sivuainekokonaisuus. Suosittuja ovat myös pää- ja sivuaineesta riippumattomat suomen kurssit. Opiskelija voi valitusta kokonaisuudesta riippuen kehittyä eurooppalaisen viitekehyksen tasolta A1 taitotasoille B2–C1 saakka. Suomea valitsevien opiskelijoiden keskuudessa suosittuja pääaineita ovat esimerkiksi unkarin ja englannin kieli, slavistiikka, altaistiikka sekä mediatutkimus.

Suomen kielen kurssitarjonta kattaa kielitaitokursseja ja laajoja teoreettisia luentokursseja, joiden keskiössä ovat suomen äänne- ja muotorakenne sekä syntaksi. Yliopistotason opetuksen tavoitteena on oppia tuntemaan syvällisesti

suomi unkarin sukukielenä ja saada valmiudet sen käyttöön kielitieteellisissä konteksteissa. Myös työelämävalmiudet ja tavoite sosiaalista opiskelijat osaksi suomalais-ugrilaisen kielentutkimuksen käytänneyhteisöä huomioidaan kielitaitotavoitteissa. Kielitaitokurssit pohjautuvat funktionaalisen kielenoppimisen kehukseen, jossa kieltä opiskellaan käyttötarpeisiin perustuen. Artikkelissa esiteltyjen kokeilujen taustalla on ajatus konstruktivistisesta oppimiskäsityksestä, jossa oppija osallistuu uuden tiedon rakentamiseen aktiivisena toimijana (esim. Tynjälä, 1999).

Onnistuneet kokeilut

Kieliopin vertaisopetustehtävä edistyneille opiskelijoille

Kieliopin vertaisopetustehtävässä opiskelija toimii opettajan roolissa ja opettaa kurssisisältöön kuuluvan kielioppiteeman koko ryhmälle suomeksi. Hän laatii opettajan valitseman pedagogisia ja teoreettisia tekstejä sisältävän aineiston pohjalta oman opetusmateriaalin ja harjoitustehtävän. Päättävänä on, että opiskelija tutustuu tavalliseen suomen kieliopilliseen ilmiöön ja siihen liittyvään terminologiaan syvällisesti. Aineiston pohjalta on tarkoitus järjestää tiedot hallittavaksi kokonaisuudeksi ja sanallistaa se opetustuokion aikana muille. Toissijaisena tavoitteena on keskustella kieliopista suomeksi uudenlaisessa luokkahuonetilanteessa.

Vertaisopetustehtävä on vaativa, sillä sen avulla opiskelija harjoittelee useita taitoja samanaikaisesti. Tehtävän aikana hän esimerkiksi vertailee oman kielensä ja suomen kielioppia sekä sen terminologiaa, pohtii tehtävätyyppien etuja ja esiintyy suomen kielellä vapaasti puhuen.

Opetustehtävä tukee kielitieteellisen koulutuksen tavoitteita, sillä tehtävää voi pitää minitutkimuksena, joka kannustaa tarkkailemaan kielioppia deskriptiivisistä näkökulmista. Erityisesti

maisteriopintojen aikana opiskelijaa kannustetaan keskustelemaan kielitieteestä akateemisissa tilanteissa. Moni kokeilee myös opetustyötä. Kieliopin opetustehtävä tarjoaa mahdollisuuden harjoitella näitä taitoja turvallisessa ympäristössä. Tehtävä sopii parhaiten pienryhmälle.

Tehtävä toteutettiin vuosina 2023–2024 kolme kertaa. Kaksi kertaa maisterikursseilla (taso B1, yhteensä 5 opiskelijaa) ja kerran kandidaattitutkintoon kuuluvalla kurssilla (taso A2, 3 opiskelijaa). Kurssien alussa tehtävä kuvailtiin ja ilmoitettiin kuuluvan osaksi kurssitöitä, mikä mahdollisti tehtävän ennakoimisen. Kurssin mittaana opettaja mallinsi kieliopin käsittelyä ja erilaisia tehtävätyyppejä tarkasteltiin yhdessä kriittisesti. Mallinnusvaiheen jälkeen opiskelijoille tarjottiin opetuskokonaisuuteen sopivia kielioppiteemoja, joista he valitsivat itselleen kiinnostavan kokonaisuuden. Sopivat teemat ovat kohtalaisen rajattuja ja vain vähän monitulkintaisia. Näitä voi löytää esimerkiksi sananmuodostuksen alueelta. Pohjatiedot aiheesta tarjosi kielitaitokursseilla käytetty Suomen mestari -oppikirjasarja. Lisäksi opettaja tarjosi aineistopakettin, joka sisälsi kirjallisten ohjeiden ohella otteita pedagogisesta ja kielitieteellisestä kirjallisuudesta. Opetustuokiot toteutettiin yhdessä sovittuna päivänä, jota ennen keskusteltiin kannustavan ilmapiirin luomisesta ja vertaisoppimisen merkityksestä. Opetustuokioiden pituus vaihteli 15 minuutista puoleen tuntiin taitotason mukaan. Kurssin opettaja asettuu tuokion aikana opiskelijan rooliin ja antaa tilan opiskelijalle. Tuokion esitysformaatti oli vapaa. Opiskelijat käyttivät vapaan puheen lisäksi esimerkiksi ojenteita, Powerpoint-esityksiä ja tukisanoja taululla. Muu ryhmä esitti myös kysymyksiä tuokion lomassa, mikä vaikutti tuokion kestoon. Ryhmä teki myös yhdessä teemaan sopivan tehtävän ja kävi läpi oikeat vastaukset. Lopuksi tuokion pitäjällä oli mahdollisuus antaa kotitehtäviä. Opetustuokion

jälkeen jokainen opiskelija sai henkilökohtaisen kvalitatiivisen palautteen palautematriisin ja vapaiden kommenttien avulla.

Pidän tehtävää erittäin onnistuneena, sillä opiskelijat palasivat kurssien aikana omiin ja toistensa kielioppiteemoihin toistuvasti luokahuonekeskusteluissa sekä tekstejä käsiteltäessä. Myös uusia aiheita käsiteltäessä he vertailivat tehtävän aikana oppimiaan käsitteitä ja ilmiöitä. Tehtävän jälkeen opiskelijat etsivät tietoa rohkeammin kielitieteellisestä suomenkielisestä kirjallisuudesta kuten Isosta suomen kieliopista. Myös hyvät tenttitulokset tukevat aiheiden sisäistämistä. Maisteritasolla kielioppikeskusteluun nousivat myös unkarilaisen ja suomalaisen grammatikografian erot. Väitän, että työlääseen kielioppitehtävään sitoutuminen palkitsee ryhmän moninkertaisesti syväoppimisella.

Ystäväkirja edistyneille

Ystäväkirja on parikeskusteluun tarkoitettu tehtävä, jonka tavoitteena on tutustuttaa edistyneet opiskelijat (taso B1+, 2 opiskelijaa) toisiinsa lyhyiden humorististen kehoitteiden ja kysymysten avulla. Täydennettävät kehoitteet kannustavat esittäytymään oppikirjojen itsestä kertomiseen tarkoitettuja malleja hyödyntäen ja rohkeasti laajentaen. Toisin kuin kurssisisältöön nivottu kieliopin opetustehtävä, ystäväkirja syntyi spontaanisti opiskelijoiden yhteistyön tuloksena.

Kevätlukukaudella 2024 aloittaneen maisteriopintojen ryhmän opiskelijat (2–3) eivät kurssin alussa vielä tunteneet toisiaan erityisen hyvin, mutta opintojen keskustelukurssin teemojen myötä esiin nousi nopeasti hyvin henkilökohtaisia aiheita kuten ihmissuhteet ja ihmisen ominaisuudet. Siksi itsestä jakamista ja sen rajoja harjoiteltiin jo ensimmäisellä tunnilla. Ryhmä totesi opettajan tarjoaman ystäväkirjaharjoituksen olevan liian yksinkertainen edistyneelle ryhmälle. Tämän myötä opiskelijoita pyydettiin tiukan aikarajan sisällä laa-

timaan omasta mielestään parempia kysymyksiä, joita esittää ryhmälle. Kysymyksiä syntyi useita kymmeniä. Niiden inspiraationa toimivat muun muassa arkielämä suomen kielen opiskelijana ja sosiaalinen media. Jatkossa keskustelukurssin tunnit aloitettiin vastaamalla opiskelijoiden omiin kysymyksiin. Samalla arvioitiin niiden kiinnostavuutta keskustelun tukimateriaalina. Keskusteluihin osallistui myös harjoittelija, joka jaotteli kysymykset temaattisesti. Kurssin lopussa ryhmä valitsi mielestään parhaat kysymykset, joista harjoittelija koosti ystäväkirjasivut ja laati sopivan ulkoasun. Ystäväkirjaa voi käyttää kahdella tavalla. Opiskelija voi täyttää sen itsenäisesti ja sen jälkeen kertoa itsestään. Suositeltava tapa on kuitenkin muodostaa sen pohjalta kysymyksiä ja täyttää se yhdessä.

Kokeilu oli onnistunut, sillä se yhdisti suomen kielen suullisten taitojen harjoittelun tietoiseen kuratointiprosessiin ja -keskusteluun. Lopputuloksena on yksinkertainen, mutta tehokas oppimateriaali. Ryhmä päätti yhdessä sanavalinnat ja harjoiteltavat kielen ilmiöt. Ystäväkirjan avulla edistynyt opiskelija voi kerrata helposti esimerkiksi ilmiöiden kuvailua, mielipiteen perustelua ja menneen ajan aikamuotoja. Ystäväkirjaa testanneet ryhmän ulkopuoliset opiskelijat kiittivät tehtävän selkeyttä ja humoristista otetta. Matalan kynnyksen tehtävänä se voi auttaa esimerkiksi ryhmäytymisessä tai keskustelukurssin suvantovaiheessa.

Haasteelliset kokeilut

Verkkopohjainen tandem kahden yliopiston välillä

Syksyllä 2024 aloittaneessa suomen kielen ja kulttuurin kandidaattiryhmässä (8 opiskelijaa) monella oli jo taustalla A1-tason kielitaitokurssi ja tai muuten harrastuneisuuden kautta syntynyt kiinnostus suomen kieltä kohtaan. Opinnot koostuivat kahdesti viikossa pidettävästä suomen kielitaitokurssista sekä erilaisista teoreettisista kurs-

seista. Suurimmalla osalla opiskelijoista ei kuitenkaan ollut juuri luentosalin ulkopuolisia yhteyksiä Suomeen tai suomen kieleen. Käsitös suomen kielen alueellisesta ja sosiaalisesta variaatiosta oli jäämässä hyvin suppeaksi. Lisäksi interaktio äidinkielen puhujan kanssa oli lähinnä opettajan varassa. Helsingin yliopiston unkarin kielen opiskelijaryhmä oli samantyyppisessä tilanteessa, joten Szegedin suomen ja Helsingin unkarin ryhmien välillä aloitettiin verkkopohjainen tandem-kokeilu syyslukukaudella 2024 kurssisisältöjä täydentämään. Tandem-opiskelu tarkoittaa yksinkertaistettuna sitä, että erikieliset opiskelijat opettavat toisilleen omaa kieltään tasaveroisessa vuorovaikutuksessa keskustellen. Molemmat kielet huomioidaan tasapuolisesti. Tandemin etuna on, että opiskelu tapahtuu autenttiossa vuorovaikutuksessa, jolloin oppiminen on luontevaa ja henkilökohtaista (O'Rourke, 2007). Tandemin myötä opiskelija oppii arvioimaan omaa oppimistaan ja rakentamaan oppimiskokemuksesta merkityksellistä, sillä samalla opitaan myös toimimaan kielen vastaanottajana ja kulttuuriset nyanssit resurssina huomioiden (Karjalainen ym., 2013).

Opettajat laativat keskustelun tueksi viisi tehtävää, jotka koostuivat konkreettisista keskustelua tukevista kysymyksistä. Tehtävät olivat tarjolla suomeksi ja unkariksi kurssien verkko-ympäristöissä. Koska kielitaito vastasi suuremalla osalla alkeistasoa (A1), keskusteluteemat mukailivat kummankin ryhmän kurssisisältöjä ja oppikirjoja. Teemat olivat tutustuminen, perhe, vaatteet ja ulkonäkö, päiväohjelma sekä joulun vietto. Kysymyksissä ohjattiin myös pyytämään esimerkiksi suosituksia elokuvista, musiikista ja kiinnostavista tuotemerkeistä. Hieman edistyneemmille opiskelijoille tai haastetta kaipaaville tarjottiin lisäkysymyksiä opiskelusta, opiskelija-kulttuurista ja hyvinvoinnista.

Kokeilun tandemiin opiskelijat ilmoittautuivat oman kiinnostuksen mukaan ja he toteutti-

vat tapaamisia omaan tahtiinsa tai suosituksen mukaan kerran viikossa. Toiminta oli siis vapaaehtoista. Alustana toimivat lukuisat videopuheluohjelmat, esimerkiksi Zoom ja Facebook Messenger. Opettajat muodostivat parit ja pienryhmät sekä muokkasivat niitä opiskelijoiden toiveiden mukaan. Ennen tandemia ja tandemipäättyä opiskelijoita pyydettiin vastaamaan anonymyminä Google Forms -lomakkeeseen. Tarjoituksena oli kartoittaa ennako-odotuksia ja tietoja yhteistyön onnistumisesta. Vaikka pareja muodostettiin viisi (4 alkeiskurssiparia ja 1 edistynyt), epäselviksi tiedoiksi jäivät toteutuneiden tapaamiskertojen määrä, laatu ja osallistujat. Vain kaksi paria vastasi ennakkokyselyyn. Vastajat odottivat kommunikaatiota äidinkielisten puhujien kanssa ja sanavaraston parantamista. Loppukyselyyn ei kertynyt vastauksia.

Kokeilu onnistui osittain. Suurimpana haasteena pidän ajanpuutetta ja verkkopohjaisen toiminnan luomaa etäisyyttä. Luokkahuonekeskustelun perusteella tapaamisia oli kolmella parilla enintään kolme kertaa. Eräiden osallistujien mukaan tandem-toiminnassa oli huomattavia kommunikaatio-ongelmia, eivätkä kaikki parit saaneet toimintaa alkuun, mikä aiheutti turhautumista ja negatiivisia mielikuvia parin kulttuurista. Kuitenkin onnistuneita tapaamiskertoja pidettiin palkitsevina ja osallistujat kuvailivat oppineensa uusia sanoja ja saaneensa kulttuurituotteiden suosituksia. Kumpikaan kokeiluun osallistuneista opetusryhmistä ei toivonut tandemille jatkoa. Mielestäni tandemintegroiminen vahvemmin kurssin ohjelmaan, oppimistavan syvällisempi pohjustaminen ja yhden lähitapaamisen järjestäminen voisivat jatkossa sitouttaa opiskelijat tandemiin pysyvämmiin.

Roolipeli keskitason ryhmän keskustelukurssilla

Roolipelissä osallistujat eläytyvät kuvitteellisiin tilanteisiin hahmoissa ja rakentavat yhdessä ta-

rinaa pelinjohtajan avulla. Syksyn 2024 A2-tasoi-
sen pienryhmän (2 kokoaikeista opiskelijaa) kes-
kustelukurssilla haasteita toivat vielä rajallinen
kielitaito ja sanavarasto, mutta tarve keskustella
tapahtumista ja ympäristöstä laajemmin. Kurssin
alussa omasta itsestään puhumista pidettiin jo
ikävystyttävänä. Roolipeli tarjoaa mahdollisuuden
simuloida uusia tilanteita ja keskustelukumppa-
neita helposti. Hahmossa voi myös kokeilla uu-
sia fraaseja tai tapoja reagoida, joita ei omana
itsenään käyttäisi. Suomen keskustelukurssin
roolipelikampanjan teema oli kesäkurssimatka
Suomeen. Kampanjan skenaarioissa hahmojen
matka Suomen eri kohteissa mahdollistaisi oppi-
tunneilla harjoiteltujen rakenteiden ja sanaston
käytön nopeasti, mutta itse soveltaen. Pelinjoh-
tajana ja kampanjan suunnittelijana toimi kurssin
opettaja. Pelisysteemiksi valikoitui kotimainen
Mika Metsätähden (2023) laatima Twist and Turn,
jonka joustava ja kevyt mekaniikka soveltuu myös
aloitteleville pelaajille. Yllätyksiä ja toiminnan tu-
loksia ratkaistaan kaikille tutun pelikorttipakan
avulla. Systeemin etuna on, että pelaajien ei tar-
vitse omaksua monimutkaisia sääntöjä, vaan he
voivat keskittyä pelin tarinaan ja hahmoihin.

Roolipeliä oli tarkoitus pelata mahdollisim-
man monta kertaa. Koska eri tilanteisiin reagoi-
minen uudella kielellä on kognitiivisesti vaativaa,
peliskenaarion kesto oli noin 20–40 minuuttia,
jolloin aikaa jäi keskustelukurssilla myös muu-
hun toimintaan. Ensimmäiseksi opiskelijat loivat
hahmot, joilla oli uusi kansalaisuus, identiteetti ja
taidot. Prosessia rajasi Twist and Turn -pelin hah-
molomake. Hahmonluonti toimi samalla lyhyenä
kirjoitusharjoituksena, jossa kuvattiin henkilöä.
Hahmolle luotiin myös ulkonäkö tekoälyn avulla.
Ensimmäiset skenaarit sisälsivät matkustami-
seen liittyviä sattumuksia kuten kadonneet mat-
katavarat, matkalippujen oston, kohtaamisen sa-
malle kesäkurssille matkustavan opiskelijan kans-
sa ja eksymisen suomalaiseen kylään. Opettaja

rakensii tarinaa rauhallisesti kertoen käyttämällä
apuvälineenä karttoja, kuvia ja lyhyitä autenttisia
tekstejä. Tarinaa ohjattiin myös reaktiota tai ku-
vailua vaativilla kysymyksillä: “Mihin sinä menet
nyt?”, “Mitä teet, kun puhelimen akku on loppu?”

Roolipelikokeilu jäi odotettua lyhyemmäksi,
sillä pelikertoja kertyi vain kolme. Osallistujat ko-
kivat pelaamisen vaikeaksi, vaikka hahmoista ja
matkustusteemasta pidettiin. Myös pelikorttien
käyttö tilanteiden tulosten ratkaisussa koettiin
mielenkiintoiseksi. Kommunikaatio tuntemat-
tomien kanssa hahmon kautta tuntui samaan
tapaan epämukavalta kuin tosielämässäkin.
Luokkahuonekeskustelussa nousi esiin myös aja-
tus, että peli vei aikaa niin kutsutulta “oikealta”
opiskelulta, joka käsittää erityisesti painettujen
tekstien tulkintaa ja oppikirjan kielioppitehtäviä.
Mielestäni tämä kertoo siitä, että vaihtoehtoisia
opiskelutapoja tarjottaessa motivointiin tulee kiin-
nittää jatkossa erityistä huomiota. Vaikka pienryh-
mälle roolipeli oli konseptina tuttu digitaalisten
peliin harrastuksen kautta, pelaamiseen vaadit-
tava interaktio oli raskasta. Mahdollisesti roolipe-
likampanja luovana oppimismuotona soveltuisi
paremmin edistyneiden ryhmälle, sillä omaksut-
tujen rakenteiden ja sanavaraston kirjo on tällöin
laajempi. Aloitteleville yksittäiset rajatut skena-
riot voisivat olla palkitsevampia. Spekuloisin myös,
että opettajan pelinjohtajana toimiminen saattaa
lisätä painetta, jota voisi lieventää ulkopuolisella
pelinjohtajalla (esimerkiksi harjoittelijalla) tai jopa
pelinjohtajavuorolla kierrättämällä.

Onnistuneiden opetuskokeilujen yhteisiä piirteitä

Tietyt ominaisuudet toistuvat onnistuneiden ko-
keilujen kohdalla:

- **Valinnan mahdollisuus.** Sekä kieliopin ope-
tustehtävässä että ystäväkirjassa opiskelijat
valitsivat aiheet ja koostivat lopputuloksena
olevan opetustuokion itselleen sopivista ele-

menteistä. Tandemissa ja roolipelissä käsiteltävät aiheet ja niiden järjestyksen määrittäjä opettaja. Kuitenkin roolipelissä valintaa lisäksi oma hahmo, jonka luontia pidettiin pelin parhaana osana.

- **Konkreettinen lopputulos.** Opetusmateriaali ja -tehtävät ovat selkeä työn lopputulos, jonka voi jakaa muiden kanssa. Konkretia lisää palkitsevuuden tuntua. Sen sijaan vapaa keskustelu tandem-parin tai roolipelihahmon kanssa jättää lopputuloksen abstraktiksi siitä huolimatta, että opiskelija soveltaa ja omaksuu uutta tietoa tehtävien kautta. Konkretiaan liittyy myös pakollisuus. Jos tehtävä on osa kurssia, ulkoinen motivaatiotekijä voi herättää myös uuden kiinnostuksen tehtävää kohtaan.
- **Tuttu formaatti.** Jo opintojen alusta alkaen oppikirjat ja yliopiston kurssit toistavat tietynlaisia opetustapoja ja tehtävätyyppejä. Tuttua formaattia on helpompi soveltaa omassa oppimistoiminnassa. Opiskelijat eivät olleet opiskelleet tandem- tai roolipelimetodin avulla aikaisemmin.
- **Aika on selkeästi rajattu.** Kokeilun työskentelyaika oli rajattu ja lopputuloksella oli selkeä lopetusaike. Erityisesti opetustehtävän aikataulu auttoi käsittelemään vaativaa tehtävää ohjatusti vaihe kerrallaan. Tandemissa ja roolipelissä selkeää aikarajaa ei ollut, joten toiminta perustui omaehtoiseen tahdistukseen.

Yllä olevat tekijät yhdessä myötävaikuttivat kokeilujen onnistumiseen. Sekä opiskelijat että opettajat olivat syvästi sitoutuneita tehtäviin ja niiden kautta tapahtuvaan oppimiseen. Vaikka yliopistotasolla tavoitteena on pääasiassa kielitieteellinen koulutus, monimuotoiset ja luovat oppimistehtävät tukevat kielen eri käyttökontekstien omaksumista. Myös kokeilujen kautta tapahtuva oman oppimisen ja itselle soveltuvien työskentelytapojen tunnistaminen ovat osa opiskelu- ja työelämätaitoja. Tämän artikkelin myötä haluan kannustaa myös

korkea-asteen opettajia kokeilemaan rohkeasti uusia opetusmetodeja. Sekä onnistuneet että haasteelliset kokeilut avaavat näkymän suomen oppimisprosessiin ja auttavat tarkastelemaan opetuskulttuurin vakiintuneita käytänteitä kriittisesti.

Opetusmateriaalit Kielibuusti-palvelussa

QR-koodi 1. Kielioopin vertaisopetustehtävä
Linkki: <https://www.kielibuusti.fi/fi/suomen-opettajat/s2-opetusmateriaalipankki/kieliopin-vertaisopetustehtava-edistyneille>

QR-koodi 2. Ystäväkirja
Linkki: <https://www.kielibuusti.fi/fi/suomen-opettajat/s2-opetusmateriaalipankki/ystavakirja-edistyneille>

Lähteet

- De Heer, M. (2024). Kalevalasta lukuteatteriksi Szegedin yliopistossa Unkarissa. *Kielikukko* 3/2024, 41–47.
- Karjalainen, K., Pörn, M., Rusk, F., & Björkskog, L. (2013). Classroom tandem – Outlining a model for language learning and instruction. *International Electronic Journal of Elementary Education (IEJEE)*, 6(1), 165–184.
- Metsätähti, M. (2023). Twist and Turn. Omakustanne.
- O'Rourke, B. (2007). Models of telecollaboration (1): eTandem. Teoksessa R. O'Dowd (Ed.), *Online intercultural exchange: An introduction for foreign language teachers* (s. 41–61). *Multilingual Matters*.
- Tynjälä, P. (1999). Oppiminen tiedon rakentamisena: Konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita. Kirjayhtymä.

Aapiskukko-palkinto Faktabaari EDUlle

Vuoden 2025 Aapiskukko-palkinto myönnetään Faktabaari EDUlle. Faktabaari EDU edistää kriittistä ajattelua ja osallistumista kehittämällä opettajille ja oppilaille työkaluja digitaalisessa ympäristössä tarvittavien taitojen opettamista ja oppimista varten. FinRA myöntää palkinnon vuosittain tunnustuksena lukutaitoa edistävästä työstä.

Faktabaari EDU edistää ansiokkaasti digitaalisen informaatiolukutaidon opetusta ja oppimista. Faktabaari EDU on julkaissut opettajien käyttöön useita oppaita, joiden avulla voi tutustua muun muassa digitaalisen informaatiolukutaidon perusteisiin ja tekoälylukutaitoon ja saada ideoita ja tukea näiden opettamiseen. Tuorein opas on vuoden 2025 alussa julkaistu Tekoälyopas opettajille, joka kokoaa yhteen perustietoa tekoälyn toiminnasta, mahdollisuuksista ja rajoituksista, eettisistä haasteista, hyöty- ja väärinkäytöstä, tekoälypedagogiasta ja tekoälylukutaidosta. Opas on kirjoitettu selkeästi, ja se on ymmärrettävä myös niille lukijoille, joille tekoäly on vielä vieras ilmiö.

Faktabaari EDU on osa Faktabaarin toimintaa. Faktabaari on vuonna 2014 perustettu

suomalainen faktantarkistuspalvelu, joka tukee faktapohjaista julkista keskustelua, digitaalista informaatiolukutaitoa ja osallistuvaa digiajan demokratiaa. Faktabaari EDU kehitti yhdessä opettajien kanssa opetuskäyttöön soveltuvan faktantarkistusmetodin vuoden 2014 EU-vaalien ja vuoden 2017 kunnallisvaalien yhteydessä.

Aapiskukko-palkinto on myönnetty tunnustuksena lukutaitoa edistävästä työstä kansainvälisenä lukutaidon päivänä 8. syyskuuta vuodesta 1981 alkaen. Aikaisempia palkinnonsaajia ovat muun muassa kirjailija Märta Tikkanen, Monikieellinen kirjasto sekä Selkokeskus ja LL-center.

Lisätietoja Faktabaari EDUsta:
<https://faktabaari.fi/edu/>

FinRAn tuore HELPOSTI!-julkaisu on ilmestynyt!

Kaipaatko toiminnallisuutta ja uusia näkökulmia matematiikan opetukseen? Helposti!-kirja tarjoaa runsaasti tuoretta tutkimustietoa lukijaystävällisessä muodossa alan huippututkijoilta. Lisäksi julkaisusta löytyy runsaasti kopioitavaa materiaalia ja sovellettavia ideoita suoraan oppitunneille koko peruskoulun ajalle.

Helposti!-julkaisun tilaat osoitteesta finrainfo@gmail.com.

Kirjaa myydään **jäsenille hintaan 29€ + toimituskulut 6 euroa/kpl.**

Ei-jäsenille kirjan myyntihinta on **44€ + toimituskulut 6 euroa/kpl.**

Nyt viimeistään kannattaa liittyä FinRA:n jäseneksi!

Helpoiten se onnistuu www.finrainfo.fi-sivuilta

Priset ABC-tuppen tilldelas Faktabaari EDU

År 2025 tilldelas ABC-tuppen Faktabaari EDU. Faktabaari EDU främjar kritiskt tänkande och delaktighet genom att utveckla verktyg för lärare och elever för att undervisa och lära sig de färdigheter som behövs i en digital miljö. FinRA delar årligen ut priset som ett erkännande för insatser som främjar läskunnighet.

Faktabaari EDU främjar på ett förtjänstfullt sätt undervisning och lärande i digital informationslitteracitet. Faktabaari EDU har publicerat flera guider för lärare, som ger en introduktion till grunderna i digital informationslitteracitet och AI-kompetens samt erbjuder idéer och stöd för undervisningen inom dessa områden. Den senaste guiden, *AI Guide för lärare*, publicerades i början av 2025 och sammanställer grundläggande information om hur AI fungerar, dess möjligheter och begränsningar, etiska utmaningar, användning och missbruk, AI-pedagogik samt AI-läskunnighet. Guiden är välskriven och lätt att förstå även för de läsare som är obekanta med AI.

Faktabaari EDU är en del av Faktabaaris verksamhet. Faktabaari är en finländsk faktagransk-

ningsplattform grundad 2014, som stödjer faktabaserad offentlig debatt, digital informationslitteracitet och deltagande demokrati i den digitala tidsåldern. Faktabaari EDU utvecklade tillsammans med lärare en metod för faktagranskning för pedagogiskt bruk i samband med EU-valet 2014 och kommunalvalet 2017.

ABC-tuppen har sedan 1981 delats ut på den internationella läskunnighetsdagen den 8 september som ett erkännande för arbete som främjar läskunnighet. Tidigare pristagare inkluderar bland andra författaren Märta Tikkanen, Flerspråkiga biblioteket, Selkokeskus och LL-center.

Mer information om Faktabaari EDU:

<https://faktabaari.fi/edu/>

Joko Sinun hyllystäsi löytyy uusittu A7 lukemisen ja kirjoittamisen testistö?

Ei-jäsen	43 €
Jäsen	35 €
Postikulut	6 €/kpl, ALV 0%

Tilaa omasi sähköpostitse finrainfo@gmail.com.
Kirjoita viestiin nimesi, toimitusosoite
sekä laskutusosoite.

FinRA ry

Finnish Reading Association

LUKEMISEN JA
KIRJOITTAMISEN
TESTEJÄ

FinRAssa tapahtuu

FinRA näkyy syksyllä seuraavissa tapahtumissa – tule kuulolle!

FinRAn jäseniä on mukana Baltic Sea Conference on Literacy -konferenssissa. Konferenssi pidetään Tallinnassa 4.–7.10.2025. Ohjelmassa on kiinnostavia puheenvuoroja ja mahdollisuus monipuoliseen vierailuohjelmaan. FinRA on mukana muun muassa esittelemässä Creative Literacy -hanketta. Katso lisää: <https://onlineexpo.com/en/6bscl/>

FinRA on mukana Creative Literacy -hankkeessa

FinRA on mukana kansainvälisessä Creative Literacy -tutkimushankkeessa, jossa tarkastellaan opettajien ajatuksia ja pedagogisia toimintatapoja luovassa lukemisen ja kirjallisuuden opetuksessa. Opettajia osallistuu hankkeeseen aina esiopetuksesta perusopetuksen loppuun. Hanketta johtaa Estonian Literacy Association, ja FinRAn rinnalla kumppanina on Latvian Literacy Association. Rahoittajana hankkeessa toimii FELA eli Federation of European Literacy Association. Varsinaisten hanketoimijoiden rinnalla Jyväskylän, Turun, Tallinnan ja Latvian yliopistot osallistuvat aktiivisesti tiedonkeruuseen, aineiston analyysiin ja tulosten julkaisuun.

Luovia käytäntöjä ja opettajien käsityksiä luovuudesta lukutaidon opetuksessa selvitetään kyselyn ja haastatteluiden avulla. Hankkeen tavoitteena on lisätä eri-ikäisten oppijoiden kiinnostusta lukemiseen ja kirjallisuuteen ja tuottaa lukemisen kautta iloa sekä merkityksellisyyden

Tervetuloa mukaan kansainvälisiin verkostoihimme!

FinRAssa pääset mukaan kansainvälisiin verkostoihin! FinRA on jäsenjärjestö eurooppalaisten lukutaitojärjestöjen liitossa FELAssa (Federation of European Literacy Associations, entinen IDEC). FELA taas on International Literacy Associationin (ILA, entinen IRA) Euroopan kumppani. Liit-

Kirjastoväki kokoontuu Lukulystit-tapahtumaan Seinäjoella 13.–14.11.2025. FinRA on mukana esittelemässä toimintaansa esittelypisteellä. Tule juttelemaan! Lisäksi järjestämme työpajan perhelukemisen ja perheiden hyvinvoinnin tukemisesta.

Katso lisää tapahtumasta: <https://www.lukulystit.fi/>

kokemuksia. Hankkeessa luova lukutaito on määritelty pedagogiikaksi, jonka tavoitteena on lisätä oppijoiden aktiivista osallistumista, yhdistää luettuun luovia toimintatapoja sekä lisätä lasten mielikuvituksen käyttöä ja henkilökohtaisten kokemusten yhdistämistä tekstiin. Lisäksi luovassa lukemisesta korostuvat erilaiset sosiaaliset oppimisympäristöt.

Hankkeen tavoitteena on tarkastella, voisivatko luovat tavat lukea tarjota innovatiivisia ratkaisuja lukemisen lisäämiseen ja lukutaidon eriytymiskehityksen pysäyttämiseen. Hankkeen keskiössä ovat opettajien kokemukset siitä, miten he soveltavat luovia toimintatapoja osana lukemisen pedagogiikkaa. Aineistonkeruu alkoi keväällä 2025 ja ensimmäisiä tutkimustuloksia esitellään Baltic Sea Literacy -konferenssissa lokakuussa 2025. Keväällä 2026 järjestetään hankewebinaareja, joihin ovat kaikki kiinnostuneet tervetulleita. Näistä ilmoitetaan erikseen FinRAn tiedostuskanavissa.

tymällä ILAn yksilöjäseneksi saat Literacy Today -lehden jäsenetuna, voit tilata muita alan lehtiä ja kirjoja ja osallistua ILAn tarjoamiin webinaareihin. Kun olet sekä FinRAn että ILAn jäsen, FinRA voi suositella sinua esimerkiksi ILAn komiteoihin. Tällä hetkellä ILA hakee jäseniä esimerkiksi ILA

Awards and Grants -komiteaan sekä vapaaehtoisia ILA Digital Events -tapahtumien järjestämiseen.

Kiinnostaako? Laita viesti finrainfo@gmail.com-osoitteeseen tai kotisivun kautta <https://finrainfo.fi/kontakti/>.

Tervetuloa mukaan lehden toimituskuntaan!

Kiinnostaisiko sinua tulla joukkoomme Kielikukko-lehden toimituskuntaan? Toimituskunnassa saat kokemusta lehden toimittamisesta ja kiinnostavan näköalapaikan suomalaiseen lukutaitotyöhön ja oppimisen tukeen. Tehtävissä pääset tutustumaan laaja-alaisesti alan tutkimusprojekteihin ja opetuskäytänteisiin. Toimitamme

lehteä vapaaehtoisvoimin, ja meillä on koossa mukava porukka. Katso tarkemmin toimituskunnan tehtävistä erillisestä ilmoituksesta tästä lehdestä. Haussa on myös uusi päätoimittaja.

Lisätietoja antaa päätoimittaja Sari Sulkunen (sari.sulkunen@finrainfo.fi).

Uusi podcast-jakso Spotifyssa – aiheena selkokieli ja -kirjallisuus

FinRAn podcastin uusi jakso on ilmestynyt! Pääset kuuntelemaan sitä Spotifysta (löytyy hakulauseella "FinRAn podcast"). Tällä kertaa aiheena on selkokieli ja -kirjallisuus. Aiheesta keskustelivat Riikka Tuohimetsä ja Hanna Männikkölahti,

jotka ovat kokeneita yrittäjiä, selkomukauttajia ja selkokielen kouluttajia. Hanna toimii lisäksi suomen kielen opettajana. He ovat selkomukauttaneet monipuolisesti kaunokirjallisuutta ja erilaisia asiatekstejä selkokielelle.

FinRAssa tapahtuu -palstan kokosivat Juli-Anna Aerila, Merja Kauppinen ja Sari Sulkunen

Oletko mukana Tallinnan Baltic Sea Conference on Literacy -konferenssissa ?

Kokoonnumme yhteiseen valokuvaan la 4.10. klo 19 ensimmäisen plenaarin päätteeksi Maximum-salissa. Olisi hienoa saada mukaan kaikki FinRALaiset ja muut suomalaiset osallistujat! Tule mukaan ja tuo kaverisikin!

Kielikukon toimituskunta

Päätoimittaja Sari Sulkunen
sari.sulkunen@finrainfo.fi

Toimituskunnan jäsenet

Juli-Anna Aerila
julaer@utu.fi

Jan Hellgren
jan.hellgren@abo.fi

Mervi de Heer
mervi.deheer@gmail.com

Pirjo Laatikainen
pirjo.laatikainen@gmail.com

Annakaisa Lehtonen
annakaisa.a.lehtonen@gmail.com

Johanna Vääräsmäki
johanna.s.vaarasmaki@student.jyu.fi

FinRAn johtokunta 2025

Puheenjohtaja | Ordförande | Chairperson
Susanna Mononen
Varapuheenjohtaja | Viceordförande | Vice-chair
Sari Sulkunen
varajäsen Heli Ketovuori
Sihteeri | Sekreterare | Secretary
Jan Hellgren
varajäsen Ann-Sofie Selin
Johtokunnan jäsen | Styrelsemedlem |
Member of the Board
Juli-Anna Aerila
varajäsen Vuokko Kaartinen
Johtokunnan jäsen | Styrelsemedlem |
Member of the Board
Annakaisa Lehtonen
varajäsen Pehr-Olof Rönholm
Johtokunnan jäsen | Styrelsemedlem |
Member of the Board
Merja Kauppinen
varajäsen Virve Kalliomaa
Johtokunnan jäsen | Styrelsemedlem |
Member of the Board
Pirjo Laatikainen
varajäsen Eeva-Maija Niinistö
Taloudenhoitaja | Kassör | Treasurer
Pehr-Olof Rönholm
Sposti: etunimi.sukunimi@finrainfo.fi

Kansi ja ulkoasu Susan Johnsson
Taitto Painosalama Oy

Painosalama Oy, Turku 2025
ISSN 0780-0940

Saat Kielikukon liittymällä jäseneksi tai tilaamalla sen!

FinRAn jäsenmaksu on 39 euroa.
Opiskelija- ja seniorijäsenmaksu on 18 euroa.
Kielikukon tilaushinta on 40 euroa.
Jäseneksi voit liittyä ja lehden voit tilata osoitteessa finrainfo@gmail.com.
www.finrainfo.fi

Tykkää Facebookissa FinRA (Finnish Reading Association)

KIELIKUKKO

Mediakortti 2025

Kielikukko on FinRA ry:n (Finnish Reading Association) jäsenlehti. Se sisältää lukemaan oppimiseen ja opettamiseen sekä alan tutkimukseen liittyviä artikkeleita. FinRA kuuluu seuraaviin järjestöihin: International Literacy Association sekä Federation of European Literacy Associations.

TOIMITUS

Päätoimittaja Sari Sulkunen
sari.sulkunen@finrainfo.fi
puh. +358 40 762 9559

TEKNISET TIEDOT

Lehden koko: B5 (176 x 250 mm)
Painosmäärä: 300 kpl
Painopinta: 156 x 178 mm
Palstaleveys: 2 x 75,5 mm

Aineisto sähköisessä muodossa, ilmoitukset: pdf.
Kuvat .jpg- tai .tiff-muodossa.

PAINOPAIKKA

Kirjapaino Painosalama Oy
Tykistökatu 4 A
20520 TURKU
puh. 02 241 0105

LEHDEN TILAUSHINTA

Vuosikerta (4 numeroa) 40 euroa

LEHDEN TILAUSOSOITE

finrainfo@gmail.com

Kielikukko

Iloksi ja opiksi

Ajankohtaista tietoa
lukemisen,
kirjoittamisen
ja oppimisen
tutkimuksesta
sekä hyvistä
opetuskäytännistä

Finnish Reading Association • 1/2025

Tässä numerossa mm.:

Näkökulmia kielikasvatukseen ja monikielisyyteen varhaiskasvatuksessa, varhaisessa kielenopetuksessa ja valmistavassa opetuksessa
Kokemuksia selkokirjojen hyödyntämisestä opetuksessa
Lukiolaisten näkemyksiä painetuista ja digitaalisista oppimateriaaleista

AINEISTOAIKATAULU 2025

Nro	Aineisto	Postitus
4	17.10 mennessä	Viikolla 49

ILMOITUSHINNAT € (ALV 0 %)

Koko.....	m/v.....	4-värisenä
aukeama	250 €.....	310 €
1/1	164 €.....	188 €
1/2	95 €.....	125 €
1/8	45 €.....	68 €

ILMOITUSKOOT

	Leveys x korkeus
1/1 s.....	170 x 256 mm
1/2 s. vaaka	170 x 126 mm
1/2 s. pysty	85 x 256 mm
1/4 s. vaaka	170 x 70 mm
1/4 s. pysty	80 x 125 mm
1/8 s. vaaka	170 x 40 mm
1/8 s. pysty	40 x 256 mm

PANKKI

Osuuspankki FI20 5800 1320 0633 49

Kielikukka

Kirjoittajakutsu Kielikukon 44. vuosikertaan

Kielikukka on FinRAn (Finnish Reading Associationin) julkaisema lehti, jonka tavoitteena on kertoa ajankohtaisesta lukemisen, kirjoittamisen ja oppimisen tutkimuksesta sekä hyvistä opetuskäytännöistä. Kielikukossa julkaistaan artikkeleita, kuvauksia opetuskokeiluista ja tuen menetelmistä, puheenvuoroja, haastatteluja ja kirja-arvioita.

Tänä vuonna Kielikukka tarjoaa mielenkiintoista luettavaa muun muassa kieltenopetuksesta eri kouluasteilla, tekoälyn käytöstä sekä kirjoittamisesta ja monimodaalisesta tuottamisesta. Lisäksi käsitellään muun muassa oppimisen tukea sekä esitellään monipuolisesti Suomessa tehtävää lukutaitotyötä. Pysy siis mukana myös tänä vuonna!

Otamme mielellämme vastaan ehdotuksia artikkeleista. Materiaalin jättö- ja lehden julkaisuaikataulut löytyvät Kielikukon mediakortista lehden takakannen sisäsivulta. Artikkeliehdotukset ja itse artikkelit toimitetaan lehden päätoimittajalle osoitteella sari.sulkunen@finrainfo.fi.

Kirjoitusohjeet löytyvät FinRAn verkkosivuilta.

www.finrainfo.fi/kielikukka/kirjoittajaohjeet/

Iloksi ja opiksi

Kielikukka on FinRA ry:n (Finnish Reading Association) jäsenlehti. Se sisältää lukemaan oppimiseen ja opettamiseen sekä alan tutkimukseen liittyviä artikkeleita. FinRA kuuluu seuraaviin järjestöihin: International Literacy Association sekä Federation of European Literacy Associations.